

Innehåll:

rapport nr 36/2011:

EKONOMISK POLITIK och FULL SYSSELSÄTTNING

Förord	4
I. Inledning	6
II. Budgetnormerna	12
Ideologi och ekonomi	15
Överskottsmalet	18
Utgiftstaken	21
Utrymme för investeringar?	24
III. Inflationen	26
Inflationsmalet	28
Inflationsmalet: nivån	32
Vad är inflation?	35
Höja inflationsmalet? Sysselsättningsmål?	41
Lånedriven inflation	47
IV. Jämviktsarbetslöshetens problem	51
Inflationen – bara en lönefråga?	52
Alternativa teorier	56
Några reflexioner kring arbetslivets strukturer	60
V. Skatter	69
Subventioner och jobb	71
Subventioner och efterfrågan	74
Skatterna och jobben – ett annat perspektiv	79
VI. Sammanfattning	81

RAPPORT NR 36/2011:
EKONOMISK POLITIK OCH FULL SYSSELSÄTTNING
FÖRFATTARE: ANNE-MARIE LINDGREN
ARBETARRÖRELSENS TANKESMEDJA
BARNHUSGATAN 16 3 TR
111 23 STOCKHOLM
ARBETARRORELSENSTANKESMEDJA.SE
INFO@TS.LO.SE
TRYCK: LO-TRYCKERIET STOCKHOLM MAJ 2011
ISBN: 978-91-86919-04-7

EKONOMISK POLITIK

och

FULL SYSSELSÄTTNING

Av **Anne-Marie Lindgren**

Förord

Socialdemokraternas politiska ledarroll när det gäller sysselsättningen har försvagats under lång tid. ”Jobben” blev den viktigaste frågan i valet 2006, men det var Moderaterna som genom sin nyuppfunna definition av ”utanförskapet” och ”arbetslinjen” kom att sätta ramarna för debatten. Inför valet 2010 misslyckades Socialdemokraterna med att göra villkoren i arbetslivet till en huvudfråga. Trots en arbetslöshet som letat sig upp kring 7-8 procent, handlade valrörelsen om allt annat än det som just nu händer på arbetsmarknaden.

Arbetarrörelsens Tankesmedja har efter valet 2010 initierat en rapportserie som behandlar frågan om full sysselsättning. Rapporterna ingår i ett större projekt med samlingsrubriken ”*Socialdemokraternas utmaningar*”. Ambitionen är att ur olika perspektiv försöka diskutera vad som händer i arbetslivet och på arbetsmarknaden; vilka jobb som växer fram och hur människor påverkas när arbetslivets villkor förändras. Kan vi komma tillbaka till full sysselsättning? På vilka sätt kan sysselsättningen främjas? Vilken typ av efterfrågepolitik och utbudspolitik krävs, och vilken politik är möjlig att föra idag? Vilken roll spelar utbildning och den ekonomiska politiken? Hur ser det nationella handlingsutrymmet egentligen ut? Och hur förändras villkoren för dem som i dag befinner sig i arbete med den radikala nedmontering som sker inom a-kassa och sjukförsäkring?

Vi har bett utredare, forskare, debattörer och arbetarrörelsen närstående personer att bidra med kortare eller längre rapporter och essäer på detta breda och viktiga tema. Vår förhoppning är att dessa ska få en bred spridning inom arbetarrörelsen och sporra till förnyade diskussioner om hur socialdemokratien kan återta det politiska initiativet när det gäller arbetsmarknadens funktionssätt. Socialdemokratien är i trängande behov

av en både konkret och principiell debatt kring dessa centrala frågor. För innehållet i varje rapport ansvarar respektive författare. Men för att sparka igång en bred diskussion, är vi många som bär ansvaret.

Denna rapport, skriven av undertecknad **Anne-Marie Lindgren**, diskuterar den ekonomiska politikens betydelse för sysselsättningen, med tonvikt vid frågor kring inflationsmålet, överskottsmålet och skattesystemet.

Är det en bra metod att öka sysselsättningen att subventionera vissa branscher, eller är det bara att flytta sysselsättning mellan branscher, samtidigt som konkurrensen mellan olika företag snedvrids på ett sätt som inte självklar gagnar produktivtvecklingen? Det är en fråga som behandlas i rapporten. En annan fråga gäller inflationsmålet. Det finns röster för att höja inflationsmålet för att göra det möjligt att öka sysselsättningen. Men kanske är den viktiga frågan snarare hur man ska beräkna den inflation som ska föranleda åtstramningar i penningpolitiken?

Stockholm i maj 2011

Arbetarrörelsens tankesmedja

Kajsa Borgnäs
Projektledare

Anne-Marie Lindgren
Utredningschef

I. Inledning

”Ekonomisk politik” används oftast som sammanfattande beteckning för penningpolitik och finanspolitik. Något förenklat kan det beskrivas som att penningpolitik rör frågor om räntor och kreditmarknader, medan finanspolitik handlar om sådant som budgetnormer och skattesystem. Riksbanken svarar för penningpolitiken och riksdag och regering för finanspolitiken.

Ibland används dock ”ekonomisk politik” som ett samlingsbegrepp för alla typer av åtgärder som påverkar det ekonomiska livet. Då kan man räkna in sådant som bostadsbyggande och investeringar i infrastruktur, men faktiskt också a-kassan – eftersom den kan fungera som stabilisator i en lågkonjunktur och därmed påverka konjunktorens förlopp.

Men vare sig man använder den smalare eller den bredare diskussionen så handlar ”ekonomisk politik” om statens roll i ekonomin. Är statens roll i huvudsak bara att skapa ett ramverk för marknaderna i syfte att få dem att fungera optimalt effektivt, eller är staten att se som en självständig aktör med egna uppgifter, skilda från marknaderna? Den frågan är i grunden ideologisk, och skiljande mellan vänster och höger, men både höger- och vänsterpartier påverkas alltid av den för tillfället dominerande ekonomiska teoribildningen.

En god del av den diskussionen rör statens roll för att hålla uppe sysselsättningen i lågkonjunkturer. Här har den ekonomiska teoribildningen varierat. På 1920-talet var det en fastslagen sanning att staten inte skulle försöka dämpa den arbetslöshet som uppstod i lågkonjunkturer, det bara fördröjde marknadens återhämtning. Att marknaden visade sig inte klara

återhämtningen ledde till keynesianismens helt motsatta teorier om anticyklisk konjunkturpolitik, med aktiva och självständiga uppgifter för staten för att hålla upppe sysselsättningen. När keynesiansk politik någonstans på 1970-talet började få mindre effekt, och dessutom tycktes driva på inflationen, svängde pendeln tillbaka till teorierna om statens icke-inblandning. Nu, med ett antal rejäla marknadsmisslyckanden som besvärande problem i den internationella ekonomin, börjar nykeynesianska teorier, som återger staten en central och självständig roll för sysselsättningen, att växa sig starkare.

Men frågan om statens roll för sysselsättningen är bredare än så. Keynesianismen handlar främst om att motbalansera konjunkturcykelns olika faser, dvs. egentligen påverka marknadsprocesser. Sysselsättningspolitik kan dock också handla om, exempelvis, arbetsmarknadsutbildning, statliga investeringar eller skattepolitik. Också här går skiljelinjen igen: ska staten vara en aktiv aktör, eller lämna fritt spelrum åt marknadskrafterna? Och också här börjar debatten förändras, under trycket av ett antal marknadsmisslyckanden, i riktning mot en mer aktiv roll för staten än den som ansetts som önskvärd de senaste decennierna.

Inom EU dominerar dock sedan länge uppfattningen om en begränsad roll för staten; huvudsak är uppgiften att hålla ordning på statsfinanser och inflation. Tillväxt- och stabilitetspakten ställer krav på medlemsländerna vad gäller nivån på inflationen, på statsskulden och på budgetunderskottet. Under trycket av de stora statsfinansiella problem som flera euroländer nu har, och som dragit in hela EU i omfattande räddningsaktioner, skärps nu regelverket ytterligare – en sannolik effekt är att keynesiansk politik direkt försvåras, därför att även kloka

och motiverade åtgärder för att dämpa en lågkonjunktur kan stoppas. Hur pass väl det nya regelverket är anpassat för de nya kraven på offentliga investeringar som klimatpolitiken kan komma att kräva är en öppen fråga.

Den direkta anledningen till de skärpta reglerna är, som sagt, den statsfinansiella krisen i flera euroländer, som fortplantats till finansiella problem för själva EU och satt hela den monetära unionen i gungning. Eftersom problemen åtminstone delvis har att göra med just ansvarslös budgetpolitik är det knappast förvånande att botemedlet ses som skärpta kontroller av medlemsländernas budgetdisciplin.

Men bakom regelverket syns också dagens rådande icke-keynesianska uppfattningen att man inte kan använda en underbalansering av budgeten för att i en lågkonjunktur skapa sysselsättning – det skapar bara onödiga risker för statsbudgeten och påverkar inte på allvar sysselsättningen. Sysselsättning skapas på marknaden, och statens uppgift är bara att underlätta för marknaderna, inte att försöka påverka deras funktionssätt. Långsiktigt förändrar det ingenting enligt dessa teorier. Bakom detta syns föreställningen att marknaden alltid styr mot en jämviktpunkt, och att marknaden därför bara justerar om sig i förhållande till statliga insatser och återvänder mot jämviktpunkten. Modellteoretiskt, ”allt annat lika” kan man visa det. I verkligheten är aldrig ”allt annat lika”. En ekonomi är ett komplext system med ett stort antal aktörer, ständigt i rörelse, och där det konstant händer något på vägen mot jämvikt, som ändrar förutsättningen. Tilläggs bör att marknadens ”jämvikt” bestäms av marknadsförhållandena i ekonomin; ändras maktförhållandena ändras jämviktpunkten. Vilket kan betyda både ett bättre samhälle och mer effektiv resursanvändning.

Staten/politiken formar ett antal underliggande och övergripande förutsättningar för marknaden att skapa jobb, från infrastruktur och utbildning till spelreglerna för marknadens aktörer och stabiliteten i betalningssystemet. Det är förutsättningar som marknaden inte kan skapa på egen hand. Om de förutsättningarna blir för svaga, försvagas också marknaden, eller näringslivet, eller vad man nu väljer att kalla det. Samhälleliga investeringar – i infrastruktur, i utbildning, i sjuk- och hälsovård – är grundläggande för marknadens funktioner och därmed för jobben. Och penningpolitiken, kreditpolitiken och budget- och stabiliseringspolitiken har bevisligen betydelse för sysselsättningsnivån och bör alltså diskuteras också ur det perspektivet. Statens agerande spelar roll, på det ena eller andra sättet. Om staten är en passiv aktör, som nöjer sig med att hålla budgeten i balans, får det en viss typ av effekter för ekonomin, som i sin tur påverkar det fortsatta förloppet. Är staten en aktiv aktör, som försöker påverka aktiviteten i ekonomin, får vi en annan typ av effekter, som leder till ett annat förlopp. Den centrala frågan i dag rör investeringarna framförallt i infrastruktur och energieffektiviseringar, men det är också tydligt att det behövs en annan politik än dagens när det gäller arbetsmarknads- och vuxenutbildning.

Låg inflation och stabila statsfinanser är betydelsefulla, och den här studien syftar inte till att vare sig förneka eller förringa de målen. Det går inte att köpa ökad sysselsättning till priset av en snabbare inflation än omvärlden, även om man på vissa håll verkar tro det. Det är klokt att inte göra sig beroende av de internationella finansmarknaderna via en hög statsskuld, och man kan inte finansiera löpande välfärdsutgifter med ständigt stigande lån.

Men man kan i längden inte heller basera stabiliteten i samhälle och ekonomi på hög arbetslöshet. Om vi inte kan köpa ökad sysselsättning till priset av osunda statsfinanser, så gäller faktiskt också det omvända: om sunda statsfinanser köps till priset av hög arbetslöshet så får vi social instabilitet. Det som behövs är alltså en bredare diskussion som väver ihop nödvändigheten av ordning och reda i statsfinanserna med diskussionen om den nödvändiga minskningen av arbetslösheten.

II. Budgetnormerna

Det s k finanspolitiska ramverket – ibland kallat budgetnormerna – är en produkt av det tidiga 1990-talets erfarenheter: högt budgetunderskott (omkring 250 miljarder), med låneräntor som var den snabbast växande utgiftsposten i statsbudgeten, och en statsskuld som växte okontrollerat. Det rekordstora underskottet hade växt fram på bara några år; till en del förklaras det av den likaså rekordhöga arbetslösheten, men till en rätt stor del också av en släpphänt budgetpolitik, med stora ofinansierade skattesänkningar parallellt med nya kostnadsdrivande åtaganden. Det var regeringen Bildt som bar ansvaret för detta underskott, men redan under 1980-talet var det ett märkbart problem att riksdagens budgetbehandling alltid tenderade att resultera i utgiftsökningar utan motsvarande inkomstförstärkningar eller nedskärningar av andra utgifter.

Det fanns därför bred politisk uppslutning kring att skärpa reglerna för budgetbehandlingen.

Det budgetpolitiska ramverket har flera delar:

- **Överskottsmålet**, eller **saldomålet**: över konjunkturcykeln ska statsbudgeten visa ett överskott, motsvarande en procent av BNP. Budgeten får alltså visa underskott i en lågkonjunktur, men det ska vändas till ett överskott när konjunkturen förbättras, och det med en extra marginal; räknat över konjunkturcykeln ska staten ha ett visst finansiellt sparande. Överskottet ska vara en reserv att ta till för att begränsa lånebehovet vid nästa lågkonjunktur.

- **Utgiftstaket**, dvs. en övre gräns för statens utgifter, som fastställs för tre år framåt enligt ett rullande schema. Taket läggs något högre än de samlade budgeterade utgifterna för att lämna utrymme för oförutsedda utgiftsbehov; den formella termen är budgeteringsmarginal.

Utgiftstaket innebär bland annat att riksdagen inte kan besluta om extra utgifter utöver regeringens förslag utan att samtidigt skära någon annanstans. Däremot kan riksdagen besluta att höja ett tidigare beslutat tak.

- Till det kommer ett **inflationsmål**, definierat som en tillåten årlig prisstegring ”kring 2 procent” av konsumentprisindex (KPI). Inflationsmålet bevakas av Riksbanken, och Riksbankens beslut om förändringar i räntenivån i syfte att påverka prisstegringstakten kan inte påverkas av riksdag och regering.

Utöver vårt inhemska budgetpolitiska ramverk finns bestämmelserna i EU:s tillväxt- och stabilitetspakt, som innebär att underskottet i en medlemsstats stats budget får uppgå till högst tre procent av BNP och statsskulden till högst 60 procent av BNP.¹ Inflationen får vara högst 1,5 procentenheter högre än genomsnittet för de tre EU-länder som har den lägsta prisstegringstakten.

”Sunda statsfinanser” har, efter den hårdhänta sanering som den socialdemokratiska regeringen ansvarade för vid 1990-

¹ Det finns olika sätt att definiera statsskulden. EU:s mått, högst 60 procent av BNP, utgår från det som kallas konsoliderad bruttoskuld och innefattar hela den offentliga sektorns skulder (stat, kommuner, landsting, pensionssystemet). Med det måttet är den svenska statsskulden i dag ca 42 procent av BNP. Ett annat mått är den okonsoliderade statsskulden, som endast tar upp just statens skulder. Den okonsoliderade svenska statsskulden är f.n. (april 2011) ca 30 procent av BNP.

talets mitt, varit det centrala – i dagens läge enda? – målet för den ekonomiska politiken. Att stabila statliga finanser är grundläggande viktiga ger också budgetkriserna i ett antal länder efter finanskrisen 2008 övertydliga bevis på, och de bekräftar riskerna med att stå i skuld till inte alltid så stabila finansmarknader. Vad erfarenheterna de senaste decennierna eftertryckligt visar är att det inte finns några genvägar via lånade pengar för att åstadkomma välbefinningsökningar.

Men ekonomisk utveckling, likaväl som ekonomisk stabilitet, handlar ytterst om den produktiva förmågan i ekonomin och om de sociala kvaliteterna i samhället. Man kan inte köpa det genom osunda och instabila statsfinanser, men sunda statsfinanser i sig själva garanterar vare sig utveckling eller samhällskvalitet. Lika väl som man vårdar statsfinanserna, måste den produktiva förmågan vårdas. Det kan bli problem om man tappar bort att också den måste stå i politikens centrum.

Frågan är om inte det inträffat under senare år. Debatten om den ekonomiska politiken stannar ofta vid fastslåendet av det nödvändiga i sunda statsfinanser. Det intressanta är dock att det inte finns någon egentlig diskussion om vad som är just ”sunt”; ett faktum är att de definitioner som finns får betraktas som approximationer. Det handlar mer om **att** det är nödvändigt med staket än några mer exakta uppmätningar av **var** staketet ska stå. Är en statsskuld på 30 procent av BNP sundare än en på 35, eller beror svaret på hur där extra fem procenten används – eller vilka satsningar som inte blir av beroende på de där fem procenten mindre? Är 1,8 procents inflation i kombination med litet högre arbets-

löshet sundare än 2,3 procents inflation med litet lägre arbetslöshet?

Ideologi och ekonomi

Försäljningen av statens aktier i Nordea illustrerar den här frågan. Intäkten ska oavkortat gå till att amortera på statsskulden. Intäkterna från den planerade försäljningen av fler statliga bolag, bland andra Vattenfall och SBAB, var också tänkta att användas för att minska statsskulden. Den försäljningen stoppades dock av riksdagen.

Att försäljningsintäkterna skulle gå till amortering på statsskulden väckte kritik bland ekonomiska kommentatorer. Finansanalytikern Peter Malmqvist, som var kritisk till försäljningen över huvud taget, skrev i en representativ kommentar i Svenska Dagbladet:

”Mest uppseendeväckande är ändå vad pengarna ska användas till – att amortera på statsskulden. I ett läge då statsräntorna är extremt låga, i ett land med internationellt sett lovprisad låg statsskuld, kan knappast amorteringar vara det optimala användningsområdet.

Granskar vi statens avkastning på Nordea-aktierna under de 15 år som banken varit börsnoterad kan konstateras att kursstilloväxten varit 12,8 procent per år. Därtill kommer utdelningar på 2 – 3 procent varje år. Den som under samma tid placerat i statens obligationer har erhållit en avkastning på 5,7 procent. Om vi antar att utvecklingen är likartad de kommande femton åren, går alltså staten miste om en avkastning som är tre gånger högre än de räntekostnader som sparas in. Redan utdelningen på Nordea-aktierna överträffar i dag den genomsnittliga räntan på statsskulden.”

Det är förvisso klokt att inte vara beroende av nyckfulla och ofta nervösa finansmarknader. Men den svenska statsskulden på ca 30 procent av BNP är knappast någonting som gör långgivare nervösa, så att det av någon sorts allmänna säkerhetsskäl skulle vara önskvärt att amortera av på lånen är svårt att hävda. Det är med stater som med företag eller hushåll: solvensen handlar inte bara om skulderna isolerat, utan om skulderna i relation till tillgångar, och till inkomster. Att sälja av en tillgång för att betala av på en skuld ändrar inte förmögenhetsställningen; det är inte i sig självt ”sundare” att ha en lägre statsskuld och färre tillgångar än att ha en litet högre statsskuld och fler tillgångar. Att sälja av en tillgång som ger mer i avkastning än de räntekostnader man har för skulden minskar däremot de löpande inkomsterna. Huruvida det ökar eller minskar stabiliteten i ekonomin är öppet för tolkning.

Nu är regeringens utförsäljning av statligt ägande ideologiskt betingad, inte ekonomiskt, och den tilltänkta användningen av försäljningsintäkten är givetvis också mer ideologisk än ekonomisk. Ekonomiskt sett är det mer rationellt att använda vinsten från en försäljning av en intäktsgenererande tillgång till investeringar i andra intäktsskapande tillgångar/verksamheter, än vad det är att betala av på en skuld med låga räntekostnader. Men för en regering, som anser att staten principiellt inte bör äga och över huvud taget vara försiktig med att agera ekonomiskt aktivt, är den ideologiskt sett enda ”tillåtna” användningen just skuldammortering. För om man av ideologiska skäl vill dra sig ur vinstgenererande verksamheter satsar man givetvis inte vinsten på nya typer av sådana verksamheter. Oavsett vad ekonomisk rationalitet säger.

Så omsorgen om statsfinanserna/statsskulden är här mest en etikett – och visar på att debatten om vad ”sunda statsfi-

nanser” kräver till en del också handlar om synen på statens roll i ekonomin: ska den vara statisk, eller dynamisk?

Det finns för tillväxten viktiga faktorer som marknaden bara mycket ofullständigt kan klara av. Det handlar om infrastruktur, om bostadsbyggande, och – den troligen viktigaste framtidsfrågan – om investeringar nödvändiga för att ställa om energianvändningen och minska påfrestningarna på klimatet. Om de satsningarna ska bli av i den omfattning som behövs, och med den sammanbindande rationalitet som krävs, måste staten vara en aktiv aktör. Här handlar det alltså inte ens om att staten tränger undan marknaden (läs: privata initiativ) genom sina åtaganden, det handlar om att det som behöver göras inte blir gjort med mindre än att staten agerar. Det finns i dag dessutom uppenbara behov av investeringar i såväl kollektivtrafik som vägar, liksom att öka byggandet av framför allt hyreshus i storstadsregionerna – bristen på bostäder håller på att bli ett tillväxthinder.

Ekonomiskt sett skulle det alltså ha varit förnuftigare att använda vinsten från försäljningen av bland annat Nordea-aktierna till den här typen av – eftersatta – samhällliga investeringar. Statsfinanserna är redan så sunda att den här amorteringen inte spelar någon roll. Däremot hade pengarna kunna spela roll för, exempelvis, förbättringar i den järnvägstrafik, vars förfall faktiskt får följder för produktiviteten i ekonomin.

Gränsen mellan ”sunda” och ”osunda” statsfinanser är helt enkelt inte exakt och knivskarp. Man ska i och för sig inte underskatta riskerna med att vara alltför flexibel i gränsdragningen; lång erfarenhet visar att det alltid är lättare att öka utgifterna – eftersom det alltid går att hitta argument

som låter bra för både den ena och den andra ökningen – än vad det är att dra ner dem, om det visar sig att de blev för höga. Någon form av staket behövs med andra ord.

Men det finns, som sagt, också risker med att vara alltför rigid; det kan faktiskt innebära att man försummar andra uppgifter som också är centrala för ekonomin. ”Lyxfällans” många exempel på folk som sitter i stora ekonomiska svårigheter därför att de lånat för mycket till konsumtion, som deras inkomster inte räcker till, är en typ av exempel på ekonomisk misskötsel. Men historien jag minns från min barndom, om storbonden som dog på en förfallen och vanskött gård, men med hundratusentals kronor hopsparade i en garderob är lika mycket ett exempel på ekonomiskt fel-tänkande.

Diskussionen i fortsättningen handlar inte om att ifrågasätta nödvändigheten av starka och sunda statsfinanser. Det handlar om hur man definierar denna sundhet på ett sätt som skapar den nödvändiga disciplineringen i budgethanteringen utan att samtidigt orsaka sådana stelheter att det försvårar för andra viktiga mål för den ekonomiska politiken.

Överskottsmålet

Överskottsmålet handlar som redan nämnts om att statsbudgeten över konjunkturcykeln ska visa ett överskott motsvarande en procent av BNP; annorlunda uttryckt betyder det att staten räknat över konjunkturcykeln ska ta litet mer i skatt än vad som betalas ut i statsutgifter. Budgeten behöver alltså inte gå med överskott varje år; ett underskott är fullt möjligt i en lågkonjunktur, bara det vänds till överskott i en högkonjunktur. Överskottsmålet är egentligen uttryck

för keynesiansk politik – för enligt Keynes teorier skulle ju ett budgetunderskott i en lågkonjunktur, i syfte att klara systerstaterna, återfinansieras genom ett överskott i högkonjunkturer. Keynesianism har aldrig varit detsamma som permanent underbalansering!

Ett problem med överskottsmålet är dock, förstås, att *”det finns inget klart mått på hur lång en konjunkturcykel är och det är heller inte möjligt att med säkerhet bestämma var någonstans i en konjunkturcykel ekonomin befinner sig vid en given tidpunkt”*, som det heter på regeringens hemsida. Det betyder att det alltid blir en bedömningsfråga – och en politisk diskussionsfråga – om och när det är läge att underbalansera budgeten för att dämpa en lågkonjunktur. Dessutom är det förstås alltid en diskussionsfråga hur den dämpningen i så fall ska se ut, dvs. vilken typ av ekonomiska stimulanser som bör sättas in.

Men ska vi alls ha ett överskottsmål? Kan man inte nöja sig med att över- och underskott ska ta ut varandra, räknat över konjunkturcykeln?

Argumentet för överskottsmålet, när det infördes på 1990-talet, var att det var nödvändigt att få ner statsskulden, och det var alltså vad överskottet skulle användas till. Med den nivå statsskulden i dag befinner sig på – 30,6 procent av BNP enligt regeringens vårproposition – är det argumentet för ett överskottsmål inte längre så relevant.

Men ett annat argument har snarare stärkts, nämligen att ett överskott ger ett handlingsutrymme i en lågkonjunktur utan att staten omedelbart behöver ge sig ut på de internationella finansmarknaderna – som, börjar erfarenheten säga, inte självklart är särskilt stabila i just lågkonjunkturer. Lågkonjunkturer kan t o m skapas av problem på själva finans-

marknaderna. Egna finansiella reserver är alltså en stabiliserande faktor man inte bör avstå från.

Till det ska, dessvärre, läggas ytterligare en lärdom från den pågående finanskrisen i omvärlden: staten kan inte låta banker gå i konkurs, eftersom det innebär för stora risker för hela den samhällsekonomiska stabiliteten. Det betyder att staten måste hålla sig med en marginal för att ingripa med stöd om banksektorn skulle få finansiella problem. Svenska Dagbladets ekonomireporter Andreas Cervenka skriver om detta (2011-04-19):

”Enligt Riksbankens senaste stabilitetsrapport är de svenska bankernas beroende av marknadsfinansiering bland de högsta i Europa. Och en allt större del av pengarna till kreditörstiga svenska hushåll hämtas utomlands. Svenska banker har skulder i utländsk valuta motsvarande 1,5 gånger Sveriges BNP. Om den globala finansmarknaden drabbas av nytt hjärtstillestånd eller om förtroendet för Sverige viker kan det bli problem när utländska investerare vill ha tillbaka pengarna eller kräver mera betalt.

Hur sannolikt är då detta dystra scenario? Det har redan hänt en gång i närtid. I efterhand har Anders Borg medgett att Sverige sommaren 2009 bara var timmar från att sannolikt tvingas ta över SEB och Swedbank när Lettland var på väg att sugas in i ett svart hål.”

Den primära politiken för att förebygga detta scenario är självklart hårdare kapitaltäckningskrav på bankerna, och hårdare krav på riskkontroll. Men problemet är alltså att chockvågor som genererats någon annanstans i den internationella ekonomin kan slå över på svenska banker, oavsett våra egna regelverk. Hur stor, eller liten, risken faktiskt är kan ingen veta, men en dyster notering är att de flesta

ekonomiska bedömare är eniga om att en ny finanskris kommer, förr eller senare.

Eller sammanfattningsvis: Det är av flera skäl klokt att behålla överskottsmålet.

Överskottsmålet innebär alltså att statens inkomster över konjunkturcykeln ska överstiga utgifternas. Det kan skapa legitimitetsproblem, om det samtidigt finns klara brister i de olika samhällstjänster som inkomsterna ska betala. Att ha ett överskottsmål parallellt med att skatterna kontinuerligt sänks och intäktsskapande tillgångar säljs ut, investeringar efterställs och viktiga samhällstjänster tunnare ut är inte hållbar, och inte ekonomiskt sunt. Dagens söndertrasade skattesystem måste repareras och rätas upp – något som för ö är nödvändigt även utan hänvisning till överskottsmålet – intäktsgenererande tillgångar ska vårdas, inte säljas av, och förvaltningen av överskotten ske i former som bidrar till intäkterna.

Utgiftstaken

Enligt budgetlagen ska regeringen rullande föreslå ett tak för statsutgifterna, minus räntorna på statsskulden, som sträcker sig tre år framåt. Lagen säger ingenting om hur taken ska beräknas; det avgör regering och riksdag utan lagreglering. Taken utgör därmed inte heller ett bindande regelverk; riksdagen kan mycket väl besluta att ändra ett tidigare beslutat tak (liksom riksdagen kan ändra i alla andra beslut den tagit tidigare).

Men risken är att en sådan ändring – försåvitt den inte motiverades med en fullständigt extraordinär händelse, omöjlig att kalkylera in i förväg – skulle skapa misstänksamhet mot stabiliteten i den ekonomiska politiken, och kanske påverka mark-

nadsräntor eller valutakurser negativt. Ändringar i taken brukar därför inte göras, annat än för rent tekniska justeringar.

Nu är det förstås omöjligt att exakt beräkna alla statens utgifter med tre års framförhållning. I budgeten finns därför alltid inräknat ett extra utrymme, dels som en buffert för en kostnadsutveckling som blir större än beräknat, dels som ett utrymme för helt oförutsedda utgifter. Det kallas budgeteringsmarginalen. Enligt regeringens hemsida ska marginalen vara minst 1 procent av de takberäknade utgifterna för det innevarande budgetåret, minst 1,5 procent för året därpå, minst 2 procent för nästföljande år och minst 3 procent för det sista året.

Notera ordet ”minst” – jag återkommer till det litet längre ner.

Argumentet för utgiftstaken är att det ökar kontrollen över statsutgifterna och bidrar till en mer långsiktig planering; en tillfällig inkomstökning kan inte användas för en bestående utgiftsökning, exempelvis. Kritiken mot utgiftstaken är att de begränsar politikens handlingsutrymme, exempelvis om det ekonomiska läget snabbt skulle försämrats: det kan bli svårt att sätta in åtgärder för att hålla uppe sysselsättningen. Omvänt kan inte stigande skatteintäkter i en högkonjunktur användas för att rätta till uppenbara brister i samhällstjänster och infrastruktur.

Invändningarna är inte helt korrekta, eftersom riksdagen kan förändra takbeloppen – om det nu skulle vara så att de låg för lågt för att möjliggöra de önskade nya åtagandena. Om å andra sidan utgiftstaken ligger relativt högt, ryms faktiskt en hel del under dem – *”om marginalen är stor nog, och över-skottsmålet tillåter det, kan den användas för reformer”*, som det heter på regeringens hemsida.

Och faktum är att marginalen på senare år varit ganska bred. Så bred att Riksrevisionen reagerat. *”Marginalerna till gällande utgiftstak är så stora att taken inte längre är ett effektivt verktyg för att uppnå regeringens överskottsmål om 1 procent. Därför bör regeringen överväga en engångsjustering och föreslå att riksdagen sänker redan beslutade utgiftstak”*, heter det i Riksrevisionens granskning av budgetpropositionen för 2011.

Det förefaller inte särskilt troligt att regeringen kommer att föreslå en sådan sänkning, allt tal om stabila statsfinanser till trots. Och om man betraktar politik – och särskilt då framtidsinriktad politik – som något mer än rent kameral förvaltning av redan gjorda åtaganden är det fullt försvarligt att en regering inte vill låsa handlingsutrymmet för de kommande åren alltför hårt utan behålla en hyfsad marginal för utveckling av politiken.

Med det faller en god del av kritiken mot taken. Fast å andra sidan faller också en god del av argumenten för dem.

Idén om utgiftstak bygger egentligen på en orealistisk bild både av vad politik handlar om och av möjligheterna att flera år i förväg ha säkra uppfattningar om vad samhällsutvecklingen kommer att kräva. Med fyraåriga mandatperioder kan en regering dessutom bara under sitt första år göra några egentliga åtaganden om var budgettaken ska ligga; därefter kommer det/de sista åren i den rullande treårsplaneringen alltid att ligga efter ett riksdagsval, som ju alltid kan komma att betyda regeringsskifte. Där de gamla budgettaken kommer att omprövas.

Politiken behöver – likaväl som marknader! – stagas av regelverk, och ett vist finanspolitiskt regelverk är befogat. Men regler som i praktiken inte är några regler, därför att de

kan avpassas efter användarens önskemål, fyller ingen funktion. Och om de, för att fylla denna funktion, måste förändras på ett sätt som gör att de i stället blir alltför rigida och hindrar andra viktiga syften så är de helt enkelt feltänkta.

Treårsplaneringen av utgiftstaken bör därför avskaffas. Ett utgiftstak för det kommande budgetåret – som gör att riksdagen måste finansiera alla nya utgiftsökningar antingen med andra bantningar eller med nya intäkter – i kombination med överskottsmålet bör räcka för att ge stabilitet åt riksdagens budgetbehandling.

Utrymme för investeringar?

Investeringarna i kollektivtrafiken är kraftigt eftersatta, både vad gäller underhåll och utbyggnad. Att läget för järnvägen är ohållbart har bevisats med besvärande tydligheten två vintrar i rad, i expanderande regioner som Mälardalen och Västsverige är kollektivtrafiken underdimensionerad, och kraven från klimatomställningen innebär över huvud taget behov av nya lösningar inom kollektivtrafiken. Till det ska läggas de investeringskrav som allmänt följer ur kraven på energieffektivisering och som till en del kräver statliga satsningar.

Med andra ord ökar kraven på resurser för investeringar. Samtidigt ökar kraven från välfärdssektorn, bland annat av demografiska skäl, och det förs (åtminstone utanför riksdagen...) en bekymrad debatt om hur skatteintäkterna ska räcka för de växande kraven.

Staten har emellertid inte längre en särskild investeringsbud-

get; investeringar i exempelvis infrastruktur ska direktavskriv-
vas, dvs. utgifterna finansieras via löpande budget vartefter de
uppkommer. Det kan, med de växande finansieringsbehov
som finns såväl inom välfärdspolitiken som inom infrastruktur-
och energipolitiken, innebära att viktiga satsningar ömsesidigt
tränger ut varandra.

Det finns alltså skäl att ta upp en förutsättningslös diskussion
om hur de kommande stora investeringsbehoven ska klaras.
En möjlighet, som tidigare lyfts fram i debatten, är en vinst-
delningsavgift på de stora energibolagen, som specialdestin-
eras för investeringar i energieffektiviserande åtgärder. En
annan möjlighet är att lånefinansiera åtminstone delar av
investeringarna i infrastrukturutbyggnader enligt särskilda
regler som fördelar kostnaderna över en längre tidsperiod
än vad man gör i dag. Med dagens låga nivå på statsskulden
finns det utrymme för den typen av upplåning, som stärker
produktionskapaciteten i ekonomin. Den historiskt in-
tresserade erinrar sig att den ursprungliga utbyggnaden av
den svenska järnvägen (1860-talet) finansierades med lån....

Det finns inte skäl att binda sig för konkreta lösningar utan
närmare prövning av olika alternativ. Men det förefaller up-
penbart att det med dagens regler kommer att uppstå
besvärande kollisioner mellan olika, lika angelägna, behov,
och att det alltså är klokt att redan nu ta upp frågan hur
man kan undvika detta. Det kan handla såväl om alterna-
tiva finansieringskällor som budgettekniska lösningar. Däremot
finns skäl att avråda från PPP-lösningar. (Private Public
Partnership); erfarenheterna hitills är dåliga.

III. Inflationen

Det finns ett samband mellan inflation och arbetslöshet: med ökande sysselsättning ökar risken för ett tryck uppåt på priser och löner. De senast decennierna har en del möda lagts ner på att bestämma hur mycket sysselsättning man kan ha utan att inflationen accelererar, dvs. var jämviktpunkten mellan sysselsättning och inflation ligger. På ekonomspråk uttrycks det med akronymen NAIRU, Non Accelerating Inflation Rate of Unemployment. På svenska har det döpts till jämviktsarbetslöshet, och det betyder alltså den lägsta nivå på arbetslösheten som går att förena med ett visst inflationsmål.

Det har i sin tur lett till två diskussioner. Den ena handlar om nivån på inflationsmålet; många menar att vi för att klara sysselsättningen behöver sätta inflationsmålet högre än i dag. Den andra, och mer komplicerade, handlar om vad det är som egentligen bestämmer jämviktsarbetslösheten.

Att det finns någon form av jämviktpunkt mellan sysselsättning och inflation råder det enighet om. Men det finns olika teorier om hur den jämviktpunkten bestäms. Eftersom räntepolitiken bygger inte bara på nuläge utan också på prognoser om kommande utveckling, och sådana prognoser är relaterade till bedömningen av jämviktsarbetslöshetens nivå, spelar det roll vad som vägs in i den bedömningen. I dag finns samtidigt en växande insikt om att andra faktorer än sysselsättning och konsumentefterfrågan kan driva inflation – något som naturligtvis kan kräva andra ekonomisk-politiska metoder än den traditionella penningpolitiken.

Diskussionen om inflationsmålet är därför mycket mer än en diskussion om själva nivån på den ”tillåtna” prisstegringstakten. I antiinflationpolitiken ligger ett antal föreställningar om vad som driver på prisstegringar, och dagens dominerande teorier om vad som avgör jämviktsarbetslösheten styr också stora delar av dagens skatte- och arbetsmarknadspolitik.

Debatten om inflationsmålet brukar domineras av frågan om vilken nivå det ska ligga på, och hur penningpolitiken alltså ska inriktas. Men sambandet mellan inflationsmålet, eller snarare tolkningen av vad det kräver, och dagens arbetsmarknadspolitik visar att anti-inflationpolitiken handlar om betydligt mer än själva procentsatsen för inflationsmålet. Man kan uttrycka det som att det handlar om den klassiska frågan om hur hög sysselsättning kan förenas med låg inflation.

Och på den frågan finnas inte fullt så entydiga och objektiva svar som debatten kan ge sken av. Som så ofta annars finns det flera möjliga sätt att kombinera ihop olika typer av åtgärder – och valet av åtgärder påverkas, medvetet eller omedvetet, av vilken infallsvinkel man har. Något som i sin tur hänger ihop med samhällssyn och värderingar.

De följande kapitlen behandlar därför inte bara den snävare frågan om inflationsmålet och dess nivå, utan också den underliggande frågan om politiken för att förebygga inflation – som handlar om betydligt mer än penningpolitik.

Inflationsmålet

I dag har det blivit en etablerad sanning att socialdemokratin på 1990-talet övergav sysselsättningsmålet för inflationsbekämpningen. Ibland åberopas en proposition som uttryckligen ska ha slagit fast att inflationsbekämpningen måste överordnas alla andra mål (alltså även sysselsättningen).

Går man till grundtexten – proposition 1990/91:100, avsnitt 12, blir bilden en annan:

”Det centrala stabiliseringspolitiska problemet är inflationen. Den medför att konkurrenskraften urholkas, osäkerheten ökar och ekonomin fungerar sämre. Därmed hotas den fulla sysselsättningen. Inflationen leder också till omfattande och godtyckliga omfördelningar av förmögenheter. I en politik för rättvisa och full sysselsättning måste inflationsbekämpningen överordnas andra ambitioner och krav.”

Det som står är alltså inte att inflationsbekämpningen måste gå före jobben, utan att inflationen måste kämpas ner för att klara jobben. Liknande formuleringar, om den höga inflationen som hot mot jobben, återfinns också i budgetpropositionen för 1989/90. Och uttrycket ”andra ambitioner och krav” som måste stå tillbaka för den inflationsnedkämpande jobbpolitiken, syftar helt enkelt på ett antal vid den här tiden aktuella reformkrav, bland annat de från valrörelsen 1988 kvarstående tankarna om förlängd semester och utbyggd föräldraförsäkring.

Under andra halvan av 1980-talet låg prisstegringarna i Sverige hela tiden över 5 procent på årsbasis, högre än i såväl USA som eurozonen. 1990 hamnade den på rekordnivån 10,8 procent. Det betydde, enkelt uttryckt, att svenska varor

steg i pris mer än andra länders produkter, såväl på exportmarknaden som på hemmamarknaden, och att det uppenbart innebar risk för att slås ut i konkurrensen, förlora marknadsandelar och därmed tappa jobb.

För det är alltså inte så enkelt som att inflation alltid betyder fler jobb, som det ibland kan låta som. Hög sysselsättning tenderar alltid att skapa ett tryck mot stigande priser, men därav följer inte att stigande inflation alltid skapar fler jobb.

Några exempel:

Högre inflation än omvärlden betyder förlorad konkurrenskraft och risk för förlorade jobb. Inflation som beror av exempelvis stigande energipriser eller stigande råvarupriser har inte i egentlig mening något samband med sysselsättningen, varken åt det ena eller andra hållet, men kan naturligtvis få som effekt förlorade jobb, vartefter de höjda priserna minskar utrymmet för annan efterfrågan. Och ihållande hög inflation påverkar kapitalströmmarna: det blir intressantare att låna, mindre intressant att spara, och långsiktigt produktiva investeringar missgynnas på bekostnad av kortsiktiga finansiella transaktioner. I slutändan kan det gå ut över jobben. Stigande inflation trasslar dessutom till både lönebildning och fördelningspolitik; det behöver inte nödvändigtvis ha direkt påverkan på jobben, men det kan skada andra mål för politiken.

Det finns, med andra ord, ett antal synnerligen goda skäl att hålla tillbaka inflationen. Socialdemokratiska regeringar har faktiskt aldrig försökt köpa hög sysselsättning med hjälp av hög inflation; tvärtom var den centrala ekonomiskpolitiska frågan under 1950- och 60-talen vilka åt-

gärder som krävdes för att kombinera full sysselsättning med låga prisstegringar. LO-ekonomen Gösta Rehn myntade sitt stridsrop ”Hata inflationen” – med den korta och kärnfulla motiveringen ”Inflation är orättvist”.

Men även om nu syftet 1990 inte var att överge den fulla sysselsättningen för inflationsbekämpningen kan man några decennier efteråt konstatera att det blev konsekvensen. Det ligger inga tydliga politiska beslut bakom detta. Det är snarare något som kommit att utvecklas steg för steg, där acceptansen för en stigande arbetslöshet gradvis ökat.

Inflationsmålet slogs fast 1993. På sin hemsida presenterar Riksbanken målet som:

”att hålla inflationen kring 2 procent per år, där inflationen mäts som den årliga förändringen av konsumentprisindex (KPI)”

I presentationsskriften ”Penningpolitiken i Sverige 2010” heter det mer utförligt:

”Samtidigt som penningpolitiken inriktas mot att uppfylla inflationsmålet ska den stödja målen för den allmänna ekonomiska politiken i syfte att uppnå en hållbar tillväxt och hög sysselsättning. Detta görs genom att Riksbanken, förutom att stabilisera inflationen runt inflationsmålet, även strävar efter att stabilisera produktion och sysselsättning runt långsiktigt hållbara utvecklingsbanor. Riksbanken bedriver därmed vad som kallas flexibel inflationsmålspolitik. Det innebär inte att Riksbanken gör avkall på att inflationsmålet är överordnat.”

Texten ska läsas som att inflationen temporärt kan tillåtas vara såväl högre som lägre än just 2 procent, beroende på det ekonomiska läget, men att nivån 2 procent ska stabiliseras över en längre tidsperiod. Uttrycket ”stabilisera produktion och sys-

selsättning runt långsiktigt hållbara utvecklingsbanor” betyder att sysselsättningen ska ligga på den nivå som bestäms av den beräknade jämviktsarbetslösheten.

Riksbankens inflationsmål har ett visst samband med stabilitetspaktens bestämmelser om vilken inflation som EU:s medlemsländer ska hålla. Den ”tillåtna” inflationen för ett medlemsland definieras som 1,5 procent över genomsnittet för de tre medlemsländer som har den lägsta inflationen. Europeiska Centralbanken, som bestämmer styrräntan för euroländerna, håller sig med en mer handfast definition: 2 procent. Sverige kan knappast ligga på högre prisstegringstakt än övriga EU utan att förlora konkurrenskraft och med det jobb. Inflationsmålet har också viss betydelse för att stabilisera kronkursen, även om andra – ofta externa – faktorer är de mest avgörande.

Men inflationsmålet hänger också samman med 1980-talets upptäckt att ihållande hög inflation tenderade att bli självförstärkande. Eftersom alla räknade med att priserna skulle stiga, försökte alla gardera sig mot det genom indexklausuler av olika slag, i löneavtal, i långsiktiga köpekontrakt, i hyresavtal, i kommunala och statliga budgetar. 1980-talet var följsamhetsklausulernas tid: så gott som alla centrala löneavtal innehöll bestämmelser om att lönerna skulle räknas upp, om inflationen översteg en viss procentsiffra. Indexuppräknningar som alltså i sig själva drev på pris- och kostnadsstegringarna och gjorde ekonomin allt mer instabil.

De inflationsmål, som under 1990-talet kom att formuleras som norm för den ekonomiska politiken inom EU, har sin utgångspunkt i detta: det handlade om att bryta de inflationsförväntningar, som blev till självuppfyllande profetior, genom

att helt enkelt garantera att prisstegringarna aldrig skulle tillåtas gå över en viss nivå. Därför gjordes också Riksbanken oberoende av riksdag och regering: räntan skulle bestämmas av strikt ekonomiska, penningstabiliserande skäl och inte få påverkas av politiska hänsyn, som skulle riskera att urholka trovärdigheten i inflationsgarantin.

Inflationsmålet: nivån

Det finns, som sagt, goda skäl att hålla nere prisstegringstakten, eftersom en hög inflation för med sig ett antal skadeverkningar. Men det finns inga objektivt fastställbara skäl till att sätta just 2 procent som mål, i stället för 2,5, eller 3, eller ens 4. Skadeverkningarna uppstår – åtminstone enligt den ekonomiska forskningen – först vid en betydligt högre prisstegringstakt än så.

Ett argument för ett lågt inflationsmål brukar vara att det bara är så man kan hindra att sådana inflationsförväntningar uppstår som i sig själva driver på prisökningarna (se ovan). Men det går knappast att leda i bevis att gränsen går just vid två procent och att det är omöjligt vid, exempelvis, 2,5 eller 3 procent. Flera ekonomer menar att det optimala inflationsmålet ligger vid 3 procent – tillräckligt lågt för att inte skapa självgenererande inflationsspiraler, tillräckligt högt för att ge utrymme för hög sysselsättning och dynamisk tillväxt.

Tvåprocentmålet har redan från början på vissa håll kritiserats som för snävt, dvs. så lågt satt att det riskerar att bryta en ekonomisk uppgång i förtid, och t o m skada tillväxten i produktionskapacitet. Kritiken har förstärkts av det faktum att inflationen under både 90-talet och 00-talet faktiskt legat

under 2 procent. Kritikerna menar att det visar att penningpolitiken varit för stram och att arbetslösheten därför blivit högre än nödvändigt.

Arbetslöshet har ju nämligen också skadeverkningar, och kritikerna har länge hävdats att skadorna av den högre arbetslöshet, som det låga inflationsmålet medför, är större än de skadeverkningar som en något högre inflation skulle innebära (i den mån den skulle vara skadlig alls). Man bör observera att kritiken inte innebär ett krav att fullständigt bortse från inflationsproblemet därför att jobben är viktigare; kritikerna vill fortfarande ha ett inflationsmål, men menar att det kan formuleras annorlunda än det som gäller i dag.

I den ekonomiska debatten efter finanskrisen 2008 har också flera ledande ekonomer uttalat sig för en åtminstone temporär höjning av inflationsmålet. Ekonomipristagaren Paul Krugman menar om den amerikanska politiken att inflationen skulle kunna få röra sig i spann upp till 3 à 4 procent, beroende på konjunkturläge. Chefekonomen vid Valutafonden (IMF), Oliver Blanchard, föreslår ett inflationsmål kring 4 procent; det senare är intressant inte minst med tanke på att Valutafonden tidigare varit något av en ”hök” vad gäller kraven på restriktiv ekonomisk politik. Men Valutafonden har det senaste året börjat lyfta fram just sysselsättningen som ett mål av samma dignitet som makroekonomisk stabilitet, något som verkar ha att göra med en ökad insikt om just arbetslöshetens skadeverkningar.

För svenskt vidkommande kan man mer allmänt konstatera att det långsiktigt är svårt att ligga på en högre inflationsnivå än omvärlden, eftersom det ohjälpligt minskar konkurrenskraft och därmed slår ut jobb. Restriktionen finns alltså i om-

världen, och frågan om var målet exakt ska ligga handlar mer om den restriktionen än om objektivet fastställbar procentsats.

Men också om själva nivån kan (och bör) diskuteras, så är det inte den enda frågan av betydelse. Man kan, exempelvis, också diskutera hur inflationen ska mätas, vilken sorts prisstegringar som ska påverka ränteförändringar – eller hur man beräknar jämviktsarbetslösheten. Kanske är måttet – och hur det beräknas – lika avgörande för frågan om inflation kontra jobb än själva procentsatsen på inflationsmålet?

SÅ MÄTS INFLATION

Det vanligaste måttet, som också ligger till grund för Riksbankens räntebeslut, är konsumentprisindex (KPI), där alla typer av prisförändringar räknas in, inklusive effekterna av Riksbankens räntehöjningar. Ett annat mått är det som kallas harmoniserat index för konsumenttjänster, HIKP, och det används för att jämföra inflationen i olika EU-länder. I HIKP ingår inte boendekostnaderna i egna hem, vilket de gör i KPI. Dessutom finns två mått som kallas KPIF respektive KPIX, som avser att mäta inte prisstegringstakt i största allmänhet utan det som kallas underliggande inflation eller kärninflation. KPIF räknar inte in effekter av förändringar i den rörliga bostadslåneräntan, KPIX räknar bort såväl ränteförändringar som höjd moms och höjda punktskatter.

Inflation är nämligen delvis ett definitionsproblem. Det syns i att det finns olika sätt att möta inflation (se ruta). Beroende på vilket mått man använder blir alltså prisstegringstakten olika hög. Den takt som med det ena måttet hamnar över inflationsmålet kommer med ett annat mått att hamna under det. Till det kommer en till synes ständigt pågående diskussion bland ekonomer om hur prognoserna för inflationen ska göras.

Så det är dags att gå över till frågan vad inflation egentligen är – med insikten, alltså, att det är ett något flytande begrepp.

Vad är inflation?

På sin hemsida definierar Riksbanken inflation som att ”*priserna i en ekonomi, den allmänna prisnivån*” stiger. Det är också ökningen av den allmänna prisnivån, mätt som konsumentprisindex (KPI), som definierar inflationsmålet: en årlig ökning kring 2 procent på KPI.

Det här är dock en viss betydelseförskjutning, jämfört med 1950-talet. ”Inflation” kommer av latinets *inflatus*, som betyder uppblåst, uppsvälld; betydelsen går igen i engelskans ”inflated”. Inflation är, språkligt sett, alltså inte så normala prisökningar, utan ”uppblåsta priser”, prisökningar som följer av någon form av övertryck i ekonomin. För det är ju alltså inte så att en prisstegringstakt på 0 procent är något önskvärt: orörliga priser är detsamma som en stillastående ekonomi. Och om den allmänna prisnivån faktiskt sjunker – ja då har vi deflation och tillbakagång. I en dynamisk och växande ekonomi rör sig prisnivån alltid uppåt, och det finns inte anledning att stoppa; det är när ökningen blir ”uppblåst” som riskerna infinner sig. När Gösta Rehn utslungade sitt ”Hata inflationen!” var det inte prisökningar på noll procent han efterlyste – det var de ”uppblåsta” prisökningarna han var ute efter.

På sin hemsida gör Riksbanken skillnad mellan ”inflation” som en ökning av den *allmänna* prisnivån, och ”förändringar i relativpriserna”, som innebär att priset på en *enskild vara* stiger; det senare är inte inflation. Man exemplifierar med att oljepriserna kan stiga beroende på att det blir mer ont om olja. Problemet i sammanhanget är förstås att en sådan relativprisförändring mycket väl kan dra igång ytterligare prisökningar, som påverkar hela den allmänna prisnivån. Höjda energipriser gör det definitivt, eftersom de påverkar

kostnaderna inom hela produktionslivet, transportererna och boendekostnaderna.

Det har viss praktisk betydelse vilken innebörd man ger begreppet inflation. Om man definierar ”inflation” som en höjning av den allmänna prisnivån så påverkar alla typer av prisförändringar besluten om räntans nivå. Om man å andra sidan definierar inflation som ”uppblåsning”, dvs. överhettning i ekonomin som en följd av efterfrågan, hög sysselsättning eller för hög kreditexpansion, då blir det rimliga att använda räntehöjningar i huvudsak om lönebildningen, eller skuldsättningen, börjar dra i väg.

För det finns olika skäl till att den allmänna prisnivån ökar. Och det är egentligen bara en del av de orsakerna som penningpolitiken – alltså förändringar i räntenivåerna – kan påverka.

- Med fullt eller nästan fullt kapacitetsutnyttjande i ekonomin tenderar efterfrågan på arbetskraft och insatsvaror att driva upp både priser och löner, samtidigt som den höga sysselsättningen gör att hushållens konsumtionsefterfrågan ökar. Och med det priserna, särskilt om efterfrågan ökar snabbare än vad produktionen hänger med i. Det här är vad man kallar den klassiska förklaringen till inflation: ett övertryck i ekonomin, med större efterfrågan än vad tillgången kan hänga med i.
- Stigande priser på fastigheter, på värdepapper eller andra tillgångar som antas generera mer bestående värden åt sina innehavare, och kan driva på en tillgångsinflation. Den höga inflationen i Sverige vid 1980-talets slut berodde till en del på löneökningar som översteg produktivitetsökningen, men ytterligare en pådrivande faktor var de stigande fastighetspris-

erna, som i sin tur hade samband med den kraftiga kreditexpansionen efter avregleringen av kreditmarknaderna. Det ledde till bankkraschen 1991.

Tillgångsinflation kan ha den klassiska förklaringen ”högre efterfrågan än tillgång”, något som trissar upp priserna på samma sätt som på en auktion; man betalar mer för att alls få varan. Det gäller exempelvis om villor och bostadsrätter i speciellt attraktiva lägen, eller allmänt i områden med bostadsbrist.

Men tillgångsinflation kan likaväl drivas på av förväntade värdestegringar: det är sådana förväntningar som brukar generera ”bubblor”. Egentligen kan man beskriva det som att det finns större tillgång på pengar än vad det finns vetliga objekt att investera i, och då söker sig pengarna till andra, inte alltid så förnuftiga, objekt. I det perspektivet skulle man kunna hävda att den verkliga inflationsrisken i dag finns i den för stora tillgången på pengar i förhållande till utbudet av investeringsobjekt. Att de allvarligaste riskerna för ekonomisk instabilitet finns där behöver man inte ens hävda – det är ett uppenbart faktum.

Tillgångsinflation bygger som regel på växande skuldsättning; exempelvis fastighetsköp finansieras normalt med lån. Tillgångsinflation hänger därför ihop med kreditutrymmet i ekonomin – och som vi lärt oss de senaste decennierna, växer kreditutrymmet så växer också skuldsättningen.

Växande skuldsättning hos hushållen kan ha samband med god tillväxt inom produktionen, eftersom stigande löner och vinster lämnar ökat utrymme för att ta lån. Men sambandet måste inte finnas. Faktiskt kan en lågkonjunktur innebära att utrymmet för skuldsättning ökar för dem som fortfarande har

kvar jobbet, därför att räntorna sänks. Stora skattesänkningar, av det slag vi haft i Sverige de senaste åren, innebär också att utrymmet för skuldsättning ökar, eftersom hushållen får pengar till ökade ränteutgifter exempelvis för bostadslån. De senaste årens kombination av låga räntor och stora skattesänkningar torde vara en viktig faktor bakom storstadsregionernas stigande huspriser och stigande hushållslån.

- Så finns en tredje sorts prisökningar, som inte har sin grund vare sig i det inhemska produktionslivet eller i det inhemska kreditutrymmet. Stigande priser på importvaror hör dit; de internationellt stigande livsmedelspriserna har påverkat prisutvecklingen i Sverige. Stigande energipriser, som kan bero både på ökande energibrist och på att starka producentgrupper kan påverka utbudet och med det priser på energi, är ett annat exempel.

Med Riksbankens definition är detta egentligen en relativprisförändring, inte inflation. Men både ökade livsmedelspriser och energiprisökningar vägs in i KPI – och framför allt energiprisökningar påverkar givetvis den allmänna prisnivån inte bara i sig själva, utan genom att driva upp kostnaderna för andra varor och tjänster.

När Europeiska Centralbanken höjde räntan i april 2011 var de stigande energipriserna en av de tyngst vägande orsakerna; något underliggande tryck från lönebildningen fanns inte. Omvänt avstod den amerikanska centralbanken i april från att höja sin styrränta, trots stigande inflation på ungefär samma nivå som inom EU. Prisstegringarna i USA drevs främst av energiprisökningar, utan något underliggande, eller åtföljande, tryck från lönebildningen. En arbetslöshet på nio procent gjorde inte en räntehöjning önskvärd, trots inflationen.

Men de amerikanska centralbanken har också till uppgift att bevaka sysselsättningsmålet, vilket innebär att inflationen tillåts röra sig inom ett visst spann snarare än fixeras till en exakt procentsats. För ECB gäller däremot ett tak för prisökningarna – oavsett orsak – på just 2 procent. Här syns det alltså att själva formuleringen av inflationsmålet spelar roll för bedömningen av en procentuellt sätt likartad prisökningstakt.

Räntehöjningar får olika effekter för de här olika formerna av inflation.

En höjning av räntan kyler, i princip, av tendenser till överhettning i ekonomin: genom att lånade pengar blir dyrare påverkas såväl produktionskostnader som boendekostnader, det krymper betalningsutrymmet och efterfrågan minskar därför. Räntehöjningar kan alltså påverka både tillgångsinflation och inflation som beror av högt kapacitetsutnyttjande och/eller hög konsumentefterfrågan.

Men räntehöjningar är ingen återhållande kraft mot prisstegringar som inte har att göra med de här formerna av ekonomiskt övertryck. Varken importpriser eller energipriser dämpas för att den svenska ränta höjs. Höjda energipriser verkar i sig själva avkylande på ekonomin, eftersom de påverkar kostnaderna för både produktion och konsumtion på ett sätt som dämpar efterfrågan. En räntehöjning ovanpå det, för att bromsa stegringen av den allmänna prisnivån, får alltså dubbelt avkylande effekt.

Här ligger en utmaning inför den framtid, där vi har att räkna med stadigt ökande energipriser, något som kommer att driva hela den allmänna prisnivån uppåt. Med gällande regelverk ska det utlösa motåtgärder, alltså räntehöjningar.

Effekten av det blir givetvis inte att energipriserna sjunker. Det som händer är att konsumtionsutrymmet minskar och produktion fördyras och slås ut. Båda delarna riskerar att minska tillväxt och sysselsättning – dvs. det skapas mindre resurser att betala de stigande energipriserna med. Dyrare energi kan i sig självt leda till ett lägre kapacitetsutnyttjande i ekonomin, och att bota det med åtgärder (räntehöjningar) som ytterligare minskar kapacitetsutnyttjandet förefaller osmart.

Ökande energipriser skapar givetvis inflationsrisker, precis som alla andra prisökningar med stora genomslag i ekonomin och den inflationsrisken är ett problem i sig självt. Men framtidsbilden av successivt stigande energipriser innebär en annan typ av inflationsproblem än det klassiska, eftersom det inte är åtkomligt med traditionell penningpolitik, åtminstone inte utan att skapa andra ekonomiska problem i stället.

Detta framtidsscenario pekar främst på nödvändigheten av åtgärder – och det redan i nuläget – för energieffektiviseringar och allmänt minskande energiförbrukning, som minskar åtstramningseffekterna av kommande prisstegringar. Men det kan komma att kräva en omprövning av hur målen för penningpolitiken formuleras. En möjlighet är givetvis att höja inflationsmålet för att s a s ge utrymme för energiprisökningarna, något som förutsätter också att bland andra ECB justerar sina mål. En annan möjlighet är att räkna bort de rena energiprisökningarna ur inflationsmålet. En fråga som behöver diskuteras är om det behövs nya typer av instrument för att hindra att stigande energipriser leder till kompensationskrav, som driver på prisstegringstakten ytterli-

gare. Under alla omständigheter behöver frågan om hur ekonomin ska hantera stigande energipriser lyftas till diskussion.

Höja inflationsmålet? Syssestättningstål?

Det finns alltså i debatten återkommande krav på att höja inflationsmålet. Ekonomiskt sett finns det klara skäl för ett något högre inflationsmål än 2 procent. Åtskilliga ekonomer vill sätta det till 3, i några fall t o m 4, med motiveringen att 2 procent är för snävt för att ekonomin ens ska komma ner till jämviktsarbetslösheten. Det faktum att arbetslösheten varit envist hög i något decennium, trots låga nominella löneökningar, talar för att inflationsmålet, strikt ekonomiskt, är satt i underkant – för det är ju alltså inte så att låg inflation har idel fördelar, är den för låg kan det innebära att ekonomin inte utnyttjar sin fulla kapacitet.

Det kan finnas ett skäl därutöver, som är psykologiskt snarare än ekonomiskt motiverat – men ekonomiska aktörer styrs faktiskt inte alltid av strikt rationella bedömningar, det som kan kallas psykologi spelar också in. Och psykologiskt sett spelar tilltron till att inflationsmålet upprätthålls en viktig roll; börjar tilltron svaja, kan det lätt sätta igång den sorts aktioner för att gardera sig mot en förväntad prisökning som i sig själva driver upp prisökningarna.

Den nervositeten riskerar att uppstå om inflationen mer regelmässigt tenderar att hamna litet över målet. Kravet på trovärdighet förefaller därför skapa en form av försiktighetsprincip; hellre vara litet för stram och underskrida målet, än att

vara litet för avvaktande och riskera att överträffa det. Inflationen i Sverige har, som konstaterats, flera gånger legat under målet 2 procent; att penningpolitiken under 1990-talets slut och 00-talets början var väl stram verkar idag vara en accepterad uppfattning, och många bedömare förklarar det med nödvändigheten att göra inflationsmålet trovärdigt och bryta ryggen av inflationsförväntningarna

Med ett så lågt satt inflationsmål, som i dag, riskerar en sådan försiktighetstendens att resultera i en för stram politik som leder till onödigt hög arbetslöshet. Med ett något högre inflationsmål ger även försiktighetsprincipen ett utrymme för bättre kapacitetsutnyttjande (=högre sysselsättning). För trovärdigheten i inflationsbekämpningen förefaller inte ligga i den exakta procentsatsen, utan just i att den inte överskrids.

Sammantaget finns det starka argument för att höja inflationsmålet något. Ett problem är dock att en sådan uttalad höjning i sig själv kan skapa trovärdighetsproblem eller inflationsförväntningar som påverkar valutan eller driver på prisökningarna – vilket inte är meningen. En mindre dramatisk möjlighet än en formell höjning av målet kan vara att lägga om sättet att beräkna den.

I dag anges målet som (kring) två procent av KPI, vilket innebär att effekterna av Riksbankens egna räntehöjningar kommer att påverka inflationsmålet, främst via effekterna på bostadskostnaderna. Man kan i stället – som föreslagits av vice riksbankschefen Lars E O Svensson – välja det mått som rensats från effekterna av ränteförändringarna, ett mått som följande bättre anger det underliggande inflationstryck, som räntehöjningarna egentligen bara är en spegling

av. Det betyder, i praktiken, ett mått som ger litet större utrymme för tillväxt i resursutnyttjandet.

För som redan konstaterats – ”inflation” är inte ett så exakt begrepp som man tror. Till en del är det faktiskt en definitionsfråga.

Det finns också förslag – nu senast från TCO – att komplettera själva inflationsmålet med ett sysselsättningsmål, i analogi med vad som gäller för den amerikanska centralbanken. Det betyder att Riksbankens räntebeslut ska styras inte bara av bedömningarna av inflationsutvecklingen, utan också bedömningar av effekterna för sysselsättningen – där en högre prisstegringstakt ska kunna släppas fram för att möjliggöra fler jobb. Ett sätt kan vara att fastställa inflationsmålet som ett intervall inom vilket inflationen kan röra sig, och där en högre prisstegringstakt kan accepteras i ett läge med hög arbetslöshet, medan ökningarna stramas åt i ett läge där sysselsättningen stigit.

Sysselsättningen har kommit att bli något av en restpost i inflationsbekämpningen. Och visst går det att argumentera för att det hänger ihop med att det finns ett tydligt mål för inflationen, med en tydligt ansvarig institution (Riksbanken), medan det inte finns något preciserat mål för sysselsättningen och ingen som alldeles tydligt har huvudansvaret. Att inflationen i flera omgångar kommit att ligga under målet, och i onödan ökat nivån på arbetslösheten, kan användas som argument för att sysselsättningen fått spela för liten roll i de penningpolitiska besluten. Att göra sysselsättningsmålet jämbördigt med inflationsmålet skulle alltså skapa en bättre balans och förändra besluten, exempelvis om räntenivåerna, så att de tog mer hänsyn till effekterna för sysselsättningen.

Men det finns också motargument.

Att minska arbetslösheten är, för det första, en fråga som handlar om betydligt mer än den typ av ekonomiska styrinstrument som Riksbanken förfogar över. Att väga in hänsynen till en fråga som Riksbanken bara delvis kan påverka, i det som är bankens uttalade huvuduppgift, kan mycket väl innebära att den senare funktionen försämras – utan att den förra nämnvärt förbättras.

Man kan dra en parallell till den pågående diskussionen om en eventuell bostadsbubbla, och i vilken mån penningpolitiken ska inriktas på att begränsa hushållens skuldsättning och med det ökningen av bostadspriserna. Det går att argumentera för att en sådan begränsning kan vara önskvärd. Men en räntehöjning för att påverka ökningen av hushållens skulder kan ju vara olämplig från andra utgångspunkter, exempelvis sysselsättningen. Annorlunda uttryckt, eftersom Riksbanken har i huvudsak ett instrument – förändringar i styrräntan – att påverka ekonomin med, blir det problem om detta instrument ska användas för olika mål, som faktiskt kan strida mot varandra.

Vice riksbankschefen Lars E O Svensson, som är kritisk till att bostadspriserna delvis utgjorde argument för höstens räntehöjningar, menar att penningpolitiken inte bör inriktas på något annat än det som penningpolitiken primärt är avsedd för, nämligen på inflationen, inte på ett antal i och för sig andra ekonomiska uppgifter – det måste man utveckla andra instrument för. Om penningpolitiken ges alltför många mål att fylla, med ett enda instrument att använda för allihop, kan resultatet bli att inget av målen uppfylls särskilt bra.

Samma resonemang är tillämpligt på frågan om ett sysselsättningsmål för penningpolitiken.

Skälet till att Riksbanken vid 1990-talets slut gjordes oberoende av riksdag och regering var att penningpolitiken skulle kunna renodlas till att handla just om kontroll över prisstegringstakten, från rent ekonomiska utgångspunkter. Lyfter man in ett sysselsättningsmål i själva penningpolitiken, innebär det i sin tur att Riksbanken – som inte är en politiskt vald och politiskt ansvarig församling – faktiskt måste börja väga olika mål mot varandra, dvs. egentligen göra politiska bedömningar. Men oberoende expertorgan ska faktiskt inte göra sådana politiska avvägningar. Sysselsättningspolitiken är i allt väsentligt just en politisk fråga, som bör hanteras av politisk ansvariga organ. Det avgörande är att inflationsmålet formuleras, och inflationen mäts, på ett sätt som inte i onödan försvårar hög sysselsättning. Men inom ramen ska penningpolitiken baseras på kravet att stabilisera prisökningarna. För man kommer inte undan att det faktiskt behövs kontroll över prisökningstakten, inte minst därför att en okontrollerad inflation innebär en risk för jobben. Den kontrollfunktionen ska man inte röra ihop med andra mål på ett sätt som kan äventyra själva grunduppgiften.

Det finns också förslag att sätta upp ett sysselsättningsmål för de politiskt beslutande organen, alltså riksdag och regering. Sådana mätbara kvantitativa mål kan låta bra, men fungerar i praktiken mindre bra. Det är för många olika faktorer som påverkar sysselsättningen för att man ska kunna fastställa ett mått som är på en gång mätbart och relevant. Utbildningsinsatser kan minska sysselsättningen helt legitimt – eller vara ett sätt att dölja arbetslöshet. Subventionerade anställningar kan vara bra åtgärder för att få in folk i arbetslivet – men också användas som ett sätt att frisera siffrorna. Kvantitativa mål kan leda till fel sorters åtgärder bara för att klara målen.

Det är viktigare att fokusera på själva politiken för att öka sysselsättningen, och inte minst se till att den grundas i ordentliga kunskaper om arbetslivets villkor, arbetsmarknadens behov och framtida utveckling. Det handlar om att utforma, och samordna, de uppgifter som är just politikens uppgifter för sysselsättningen – som utbildning, infrastruktur, energi- och klimatpolitik, bostadsförsörjning – så att de skapar förutsättningar för hög sysselsättning. Det kräver också förståelse för att staten måste vara en aktiv aktör, med egna funktioner som inte kan överlåtas på marknaden.

Det bör i och för sig noteras att Riksbanken enligt sin egen definition driver ”en flexibel inflationspolitik” runt målet två procent av KPI. Enligt den egna skriften *Penningpolitiken i Sverige* (2010) är Riksbankens uppgift att stabilisera inflationen runt inflationsmålet, men banken strävar också efter ”att stabilisera produktion och sysselsättning runt långsiktigt hållbara utvecklingsbanor”. Det senare betyder att Riksbanken i viss mening väger in sysselsättningen i sina beslut, men det handlar om att banken väger in gapet mellan den verkliga arbetslösheten och den s k jämviktsarbetslösheten i sina beslut. Den stabilisering man talar om syftar på att närma sig jämviktsarbetslösheten – som i dag beräknas ligga kring 6 procent.

”Jämviktsarbetslöshet” är ett centralt begrepp i inflationspolitiken. Och sättet att bedöma var denna jämviktsarbetslöshet ligger, och vad det är som avgör den, har stor betydelse både för penningpolitiken och för dagens arbetsmarknads- och skattepolitik.

Teorierna bakom jämviktsarbetslösheten diskuteras i nästa kapitel – med frågan om det kanske är i de teorierna som en del av problemen ligger.

Lånedriven inflation

När Riksbanken senast höjde styrräntan undrade SCA-chefen litet ironisk varför svensk industri skulle drabbas av höjda produktionskostnader därför att det fanns risk för en bostadsbubbla i Stockholm. Uttalandet hänger ihop med att en faktor bakom de två-tre senaste räntehöjningarna var de stigande bostadspriserna framför allt i storstadsregionerna, och den stigande skuldsättning det förde med sig – skuldsättningen har dubblerats enbart under en tioårsperiod.

De flesta förefaller vara överens om att det inte nu finns någon direkt risk för en finansiell bostadsbubbla, men att det finns skäl att vara vaksam inför framtiden. Det har lett till en diskussion, både inom och utom Riksbanken, om behovet av fler penningpolitiska instrument än räntan.

För det kan onekligen uppstå målkonflikter när ett och samma instrument – i det här fallet räntehöjningar – ska användas för att motverka helt olika risker i ekonomin, och där det som är motiverat i förhållande till det ena inte nödvändigtvis är klokt i förhållande till det andra. Ett inflationstryck som orsakas av stigande skuldsättning är givetvis ett problem som kräver åtgärder, men det är inte särskilt lyckat om dessa åtgärder försvårar för produktionen och hämmar sysselsättningen.

Stigande fastighetspriser, och stigande bostadslån, kan hänga ihop med en allmän prisstegring i ekonomin, som fallet var i Sverige vid slutet av 1980-talet. I så fall är räntehöjningar adekvata mot båda problemen (sedan är det en annan sak att det finns olika uppfattningar om hur pass snabbt de får genomslag). Men det måste inte finnas ett samband: bostadspriserna steg också under krisåren 2008 – 2009. Dagens omfattande fi-

nansmarknader, med dess grovmaskiga regelverk, skapar helt enkelt ett inte obetydligt utrymme för prisstegringar som är lånedrivna, inte lönedrivna, och det betyder att traditionell penningpolitik – räntepolitik – inte räcker till.

Den diskussionen har ett självklart samband med slutsatserna av 2008 års finanskris: det behövs generellt bättre kontroll både över den totala kreditvolymen och hur den används. I botten på den diskussionen finns kraven på hårdare regler för banksektorn, främst ett högre kapitaltäckningskrav, och krav på bättre kontroll över risktagandet. Men diskussionen innefattar också krav på förändrade låne- och skattevillkor, inte minst då för bostäder.

En åtgärd har redan genomförts: Bankerna får inte längre bevilja högre bostadslån än 85 procent av husets marknadsvärde. Ett förslag som diskuteras är att kräva årliga amorteringar. Amorteringskraven skulle dessutom på motsvarande sätt som räntan kunna höjas för att kyla av en för snabb prisutveckling. Det kan vara ett bättre alternativ i ett läge där det med hänsyn till arbetsmarknaden skulle vara olämpligt att höja räntan för att försöka dämpa en för snabbt växande skuldsättning. Omvänt kan ett amorteringskrav innebära att en räntesänkning, som görs för att dämpa en lågkonjunktur, leder till ett ökat utrymme för skuldsättning – med de problematiska effekter det kan få när räntan sedan stiger igen.

Andra möjligheter att dämpa utrymmet för skuldsättning är höjd fastighetsskatt, minskad rätt till ränteavdrag eller skärpta regler för reavinstbeskattningen.

Man kan ju nämligen konstatera att bostadsbeskattningen i dag sammantaget faktiskt ökar utrymmet för skuldsättning.

Ränteavdragen för själva lånen ökar utrymmet för räntekostnader, dvs. utrymmet för lån. Detsamma gäller om ROT-avdraget. Båda avdragen bidrar till ägarens förmögenhetsuppbyggnad, medan såväl värdestegringen som förmögenheten numera beskattas lågt eller inte alls. Det finns alltså en asymmetri i beskattningen, som verkar pris- och lånedrivande på ett sätt som kan ifrågasättas såväl från inflations-synpunkt som från rättvisesynpunkt.

Den ökade skuldsättningen hos hushållen är nämligen problematisk, även bortsett från den direkta risken av en bubbla. Med stigande räntor ökar ju kostnaden för lånet, vilket tar utrymme från annan efterfrågan; och ju högre skuldvolymen är, och ju fler hushåll som har bostadslån, desto större blir genomslaget på efterfrågan. En räntehöjning kan på det sättet få större avkylande effekter än vad som egentliga var avsikten. Som Gunnar Wetterberg antytt i en kolumn i *Expressen* (2011-04-27) kan dessutom den ökande skuldsättningen börja påverka lönerörelserna. Höjd ränta kan ju nämligen radera ut en löneökning – eller, vad det beträffar, en skattesänkning – och det kan inte uteslutas att det kan leda till kompensande löneökningskrav. Det är i så fall samma mekanism som uppstår av stora marginaleffekter i skattesystemet: de täta progressionsskikten i 1980-talets inkomstbeskattning drev på de nominella lönekraven.

Det är alltså ett uppenbart samhällsekonomiskt intresse att hålla kreditvolymen till hushållen under kontroll, på samma sätt som det finns ett samhällsekonomiskt behov av att inte låta lönebildningen skena iväg. Då är det inte rimligt att ha ett skattesystem, som direkt stimulerar ökad skuldsättning. Det finns olika sätt att rätta till skevheter, men att systemet behöver rättas till är odiskutabelt.

Bostadslångivningen är inte den enda problematiska frågan vad gäller kontrollen över den finansiella sektorn, men den är en tydlig illustration till att det man kan kalla skulddelen av ekonomin börjar spela en större roll och påverka mer av de ekonomiska skeendena än vad den tidigare gjorde. Den kan påverka inflationen, som i Sverige vid 1980-talets slut. Den kan destabilisera hela ekonomin, som under finanskrisen 2008. Den påverkar sysselsättningen likaväl som välfärden – en del av arbetslöshetsproblemen inom EU:s krisländer i dag beror av krisen inom finanssektorn.

En växande skuldsektor förändrar mönstren i ekonomin, även om man lyckas hålla själva risktagandet under kontroll. Och detta måste vägas in i den ekonomiska politiken på ett annat sätt än förr, och det kräver både nya verktyg och omtänkande när det gäller en del gamla.

IV. Jämviktsarbetslöshetens problem

Med begreppet jämviktsarbetslöshet avses den arbetslöshet som behövs för att inflationsmålet inte ska överskridas. Det behövs en viss reservarbetskraft, för att arbetsgivarna ska kunna besätta lediga jobb utan att behöva köpa sig folk med hjälp av höjda löner – som ökar inflationen. Därför ska räntenivån höjas, om det verkar som att denna jämviktspunkt riskerar att underskridas – så att denna budgivning om arbetskraften inte inträffar.

Flera beräkningar från 00-talets början visade att för att hålla ett inflationsmål på två procent krävdes en arbetslöshet på fyra procent av arbetskraften. I dag räknar Konjunkturinstitutet i sina prognoser med att jämviktsarbetslösheten de närmaste åren ligger betydligt över 4 procent – i den senaste prognosen nämndes 6,5 procent.

Det här kan översättas med att dagens inflationsmål inte anses medge full sysselsättning.

I praktiken innebär det dessutom att långtidsarbetslösheten som andel av den totala arbetslösheten ökar. För när arbetslösheten är förhållandevis hög innebär det att det alltid finns många sökande till de flesta lediga jobb, och det betyder att de som uppfattas ha de svagaste kvalifikationerna alltid blir bortvalda. Långtidsarbetslösheten (strukturarbetslösheten) började öka redan på 1980-talet i de länder som drev en restriktiv ekonomisk politik. I Sverige, med en annan typ av politik, började strukturarbetslösheten på allvar öka först vid 1990-talets slut, dvs. samtidigt som den ekonomiska politiken lades om.

Förvånande nog lyfts sällan denna målkonflikt mellan inflation och sysselsättning fram i debatten. Den moderatledda regeringens ”jobbpolitik” låter tvärtom förstå att alla som vill egentligen kan få jobb, bara de söker tillräckligt intensivt, och jobbskatteavdragens uttalade syfte är att ”öka arbetsutbudet” – och för att det ska vara någon mening med det, måste man ju tro att det också finns jobb åt detta ökade utbud.

I valrörelsen 2010 var en av de moderata valparollerna ”full sysselsättning” utan att någonting sades, i någon debatt, om hur det skulle fås att gå ihop med ett inflationsmål som enligt regeringens egna bedömare då förutsatte en arbetslöshet kring 6 procent. En text på Moderaternas hemsida (mars 2010) talade visserligen klarspråk om att ”full sysselsättning” hade man när den faktiska arbetslösheten motsvarade jämviktsarbetslösheten, något som faktisk kan innebära att en betydande andel av arbetskraften går utan jobb. Men när texten började få kritik på nätet, försvann den, av någon anledning.

Inte heller socialdemokratin har velat, eller vågat, lyfta den här konflikten, och följaktligen inte heller frågan hur man kan hantera den.

Inflationen – bara en lönefråga?

Fast det finns en tanke om hur konflikten ska lösas, hos regeringen likaväl som i dagens nationalekonomiska teori-bildning.

Enligt den teori som dominerar ekonomisk politik inom EU i dag, och som ligger till grund för den borgerliga regeringens

politik, beror jämviktsarbetslöshetens nivå av vilka lönedrivande faktorer som finns i själva arbetslivet. Andra faktorer, som investeringsnivåer, räntenivåer och efterfrågan på arbetskraft, saknar betydelse. Kopplat till detta är teorin att penningpolitik – eller konjunkturrell stimulanspolitik – inte långsiktigt påverkar arbetslöshetsnivåerna, eftersom varken penning- eller finanspolitik påverkar de strukturella faktorer som styr lönebildningen, inflationsrisken och därmed jämviktsarbetslösheten.

De lönedrivande faktorerna är i dessa teorier allting som antas stärka de anställdas förhandlingspositioner: arbetsrättslagar, generös a-kassa, starka fackliga organisationer. Rekommendationerna från ekonomerna är alltid ”struktur-reformer på arbetsmarknaden”, som låg a-kassa, låga minimalöner, flexibel arbetsrättslagstiftning (eller helst ingen lagstiftning alls). Därmed hålls löneökningarna nere, och den nivå där arbetslösheten börjar dra igång inflationen sjunker; slutsatsen blir att då kan den faktiska sysselsättningen öka.

PÅMINNER OM THOMAS MALTHUS TEORI

Teorierna påminner egentligen om den malthusianska. Enligt denna teori, så benämnd efter upphovsmannen Thomas Malthus, kunde fattigdomen aldrig avskaffas, eftersom varje produktionsökning ledde till att det föddes fler barn, som gjorde att konsumtionsutrymmet per individ aldrig ökade. På samma sätt säger dagens teorier att låga löner – och med det fattigdom – inte kan avskaffas, eftersom löneökningar bara leder till inflation som i

sin tur innebär att välståndet inte ökar. Malthus motsatte sig i konsekvens med sina teorier lagarna om fattighjälp, eftersom de var kontraproduktiva: de skulle inte bota fattigdomen, bara göra att det föddes fler fattiga barn. På samma sätt motsätter sig dagens teorier arbetslöshetsförsäkring och i viss mån sjukförsäkring, eftersom de är kontraproduktiva: folk kan säga nej till de lägre löner, som behövs för att arbetslösheten ska sjunka.

Vilket kan sammanfattas som att framför allt arbetargrupperna måste betala möjligheten till jobb med låga löner, osäkra anställningsvillkor och svagt ekonomiskt skydd vid arbetslöshet. Arbetskraft ses som en insatsprodukt vilken som helst; såväl priset (=lönen) som utnyttjandegraden ska snabbt kunna ställas om, uppåt eller nedåt, beroende på efterfrågan.

Den borgerliga regeringspolitiken följer denna dominerande internationella teoribildning där just sänkta lägstalöner och över huvud taget en långsammare löneutveckling ses som centralt för att minska arbetslösheten. De skärpta reglerna i a-kassa och sjukförsäkring är uttryckligen avsedda att ha en lönedämpande effekt: genom att folk av ekonomiska skäl måste ta även lågt avlönade jobb, skapas ett tryck neråt på löneutvecklingen totalt sett. Även jobbskatteavdraget antas, i teorin, leda till en långsammare löneutveckling; eftersom man får behålla mer av bruttoinkomsten, antas kraven på löneökningar minska.

(Något empiriskt stöd för denna senare teori finns knappast – all praktisk erfarenhet visar att skattesänkningar inte påverkar löneutvecklingen. Konjunkturläge och produktivitet utveckling är det avgörande. Inför årets avtalsrörelse – parallellt med att regeringen föreslår ett femte jobbskatteavdrag – konstaterar, exempelvis, industrifacken inom SACO, TCO och LO att det nu finns stort utrymme för löneökningar. Och lärarfacken är i direkt uppror över sina eftersläpande löner – trots att löftet om det nya jobbskatteavdraget i valrörelsen uttryckligen motiverades med hänvisning till ”lärare och poliser”).

Teorierna att jämviktsarbetslösheten bestäms enbart av lönedrivande ”strukturella faktorer”, har aldrig stått oemot-

sagda, och i dag förefaller kritiken snarast vara i ökande; nyare forskningsresultat pekar i annan riktning. Det kan hänga samman med det helt annorlunda läge världsekonomin hamnat i efter 2008: skuldkrisen och en ihållande hög arbetslöshet är mycket mer påträngande problem än inflationen, och det är omöjligt att förklara arbetslösheten med löneuppdrivande faktorer på arbetsmarknaden. Och den ökade prisstegringstakten inom såväl EU som USA drivs, som tidigare konstaterats, av energiprisökningarna.

De ”strukturella reformer” som genomförts sedan 1990-talet inom EU – antingen genom direkta politiska beslut eller helt enkelt via den uppluckring av arbetsmarknaden som inträffat just som följd av den höga arbetslösheten – har heller inte fått de genomgripande effekter man föreställt sig. Teorierna om ”de strukturella reformernas” nödvändighet har också mjukats upp inom OECD, åtminstone med avseende på kraven på låg arbetslöshetsersättning.

Att vi måste räkna med en jämviktsarbetslöshet är ekonomerna överens om. Teorierna om de strukturellt lönedrivande faktorerna på arbetsmarknaden har i och för sig sin främsta betydelse för skatte- och arbetsmarknadspolitik, för att direkt påverka just arbetslivets strukturer. Men de har en indirekt påverkan på penningpolitiken. Föreställningarna om vilka faktorer som avgör jämviktsarbetslösheten, och vilka som inte spelar någon roll, bestämmer ju beräkningen av denna jämviktsnivå, och denna beräknade nivå påverkar i sin tur de penningpolitiska bedömningarna.

Låt oss därför se på några andra teorier om vad som påverkar jämviktsarbetslösheten.

Alternativa teorier

A. Investeringarnas roll

Investeringarna spelar enligt den dominerande teorin om vad som påverkar jämviktsarbetslösheten inte någon roll. I dagens debatt finns dock flera röster som menar att investeringsnivån faktiskt har betydelse.

I dag finns en relativt omfattande kritik som hävdar att penningpolitiken under 1990-talet var för stram. I den kritiken ligger att investeringarna därmed hölls tillbaka, vilket minskade tillväxten av nya jobb. Det höll kvar arbetslösheten på en högre nivå och långtidsarbetslösheten ökade, något som har betydelse för jämviktsarbetslösheten.

Två ekonomer vid Lunds Universitet, Tony Johansson och Josef Taalbi, visar i en studie för Arbetarrörelsens Forskarnätverk att det i Sverige finns ett tydligt samband över tid mellan tillväxt i produktionens kapitalstock och arbetslösheten. När tillväxten är hög är arbetslösheten låg och tvärtom. Det är alltså utvecklingen av investeringarna som är det centrala. Men sedan början av 1990-talet har kapitaltillväxten inom produktionen varit lägre än decennierna dessförinnan, och parallellt med det har arbetslösheten stigit.

Johansson och Taalbi menar att den penningpolitiska normen inom EU är en bidragande förklaring till detta. Denna norm, med det låga inflationstaket, begränsar möjligheterna till expansion av produktionskapitalet. Dessa minskade möjligheter leder till högre arbetslöshet, något som minskar efterfrågan på varor och tjänster, och ytterligare minskar intresset för att investera i produktionen (och driver på intresset för finansiella placeringar).

Göran Zettergren, TCO:s chefekonom, visar i studien *Naturligt hög arbetslöshet?* att jämviktsarbetslösheten i Sverige under 1990-talet ökade parallellt med att inflationen sjönk. Reallönerna sjönk tre år i rad och ökade därefter långsammare än produktiviteten utan att arbetslösheten förändrades annat än marginellt; först när Riksbanken sänkte räntan – något som intressant nog sammanföll med stora löneökningar – började arbetslösheten sjunka. Även Zettergren är inne på tanken att den strama penningpolitiken hämmade kapacitetstillväxten i ekonomin och att det fick effekt för jämviktsarbetslösheten.

Spontant skulle man föreställa sig att ökande investeringar skulle öka risken för lönedriven inflation, eftersom en tillväxt i sysselsättning ökar konkurrensen om arbetskraft. Men det finns flera motverkande faktorer:

- ökande investeringar innebär som regel förbättrad produktivitet, dvs. löneutrymmet ökar och därmed drivs inte inflationen upp.
- en viss ökad konkurrens om arbetskraften kan också innebära att arbetsgivarna tar bättre vara på personalen, vilket kan leda till större intresse för sådant som arbetsorganisation eller kompetensutveckling – något som också ökar produktiviteten.
- med högre sysselsättning totalt sett minskar också riskerna för utsortering ur arbetslivet. En lägre grad av utsortering kan minska jämviktsarbetslösheten, av skäl som diskuteras nedan.

B. "Hysteresis"

Hysteresis är ett begrepp i fysiken som, enkelt uttryckt, betyder att effekterna av en viss kraft kan dröja kvar, även efter

det att själva kraften upphört att verka. Översatt till nationalekonomin betyder det att arbetslöshet som orsakats av en ekonomisk nedgång kan hänga kvar även efter det att ekonomin vänt uppåt igen, dvs. sysselsättningen återvänder inte till den tidigare nivån. Det finns flera skäl till det. Arbetslösa kan tappa i kompetens och kunskaper och få svårt att konkurrera om jobben, arbetsgivare väljer helst inte långtidsarbetslösa när de nyanställer, konjunkturedgången har fått en del företag att slimma sina organisationer så att man efterfrågar färre anställda än tidigare, och så vidare.

Ibland görs skillnad mellan termen ”hysteresis” och termen ”permanens”; den förra innebär att den ökade arbetslösheten är bestående, den andra att det mest handlar om en fördröjd återgång till den tidigare nivån. Empiriskt kan man konstatera att långtidsarbetslösheten ökat i i-världen åtminstone sedan 1980-talet, att varje lågkonjunktur tenderar att lämna efter sig en litet högre andel långtidsarbetslösa än tidigare, och att det finns faktorer i dagens arbetsliv som – oavsett konjunkturläge – verkar utsorterande. Kraven på kunskaper och kompetens har ökat samtidigt som ett hårdare tempo leder till växande krav på fysisk och psykisk hälsa. De som av olika skäl misstänks inte fylla kraven sorteras bort.

Och om en viss del av arbetskraften inte kan konkurrera om jobben, påverkar det jämviktsarbetslösheten: till den del av arbetskraften som är utan jobb därför att den inte ses som anställningsbar, ska läggas den del av den övriga arbetskraften, som också måste vara arbetslösa för att inte inflationen ska dra iväg.

Man kan föra det resonemanget ett steg vidare. Arbetslöshet ovanför en viss nivå tenderar att bli självförstärkande, på samma sätt som inflation ovanför en viss nivå blir självgenererande. Om man av inflationsbekämpnings skull behöver hålla sig med en arbetslöshet kring 4 à 5 procent finns det många arbetsökande att välja mellan – vilket betyder att de som från arbetsgivarsynpunkt anses som mest ”riskabla” att anställa hamnar sist i varje anställningskö. Och blir långvarigt arbetslösa, eller får vandra mellan olika tillfälliga jobb med perioder av arbetslöshet emellan (arbetsförmedlare emellan finns t o m ett särskilt ord för den gruppen, ”stamkunder”).

Vi har också fått en typ av ”halvarbetslöshet”; det faktum att det alltid finns ledig arbetskraft att välja på tenderar att luckra upp anställningsvillkoren så att tillfälliga jobb, timanställningar, ofrivilliga deltider, etc. ökar. En inte obetydlig del av arbetskraften i dag har räknat över året inte full systerställning – de har gått mellan olika tillfälliga jobb, haft timanställning som inte motsvarat heltid, eller deltid som de inte själva skulle ha valt.

De ”strukturella reformer” som enligt de förhärskande teorierna ska lösa problemet genom att dämpa löneutvecklingen förefaller inte bita på marginaliseringsproblemet. Snarare kan man ställa frågan om inte problemet förstärks över tid: den växande andelen osäkra anställningar ger inte möjlighet att kompetensutvecklas i arbetet, det blir svårt att komma vidare och riskerna ökar att hamna i den grupp sökande som arbetsgivaren väljer bort – utom just för tillfälliga inlägg.

Något som då alltså ökar, inte minskar, jämviktsarbetslösheten.

Några reflexioner kring arbetslivets strukturer

Ekonomi är ett komplext system, med en otal aktörer med sinsemellan skiftande intressen. Det går inte att fånga in detta i en enda teori, och det finns inga objektivt givna mekanismer att påverka den. Det finns ett antal variabler att ta hänsyn till i ekonomisk politik, exempelvis för att öka sysselsättningen, men det önskade ekonomiska målet kan som regel nås via flera olika kombinationer av åtgärder – som får olika samhällsligas och sociala följder.

Ekonomisk teoribildning, eller rättare sagt de nyliberalt färgade teorier som dominerar den ekonomiska debatten i dag, bortser emellertid helt från de sociala och samhällsliga effekterna av de åtgärder den rekommenderar. Det kan kanske, akademiskt sett, försvaras med att det inte är national-ekonomins roll att ta sociala hänsyn, utan enbart att visa på de ekonomiskt mest effektiva strukturerna. Men ekonomisk politik kan aldrig bortse från de sociala effekterna, eftersom ekonomisk politik alltid ingår i ett större sammanhang, ett sammanhang som handlar inte bara om resursutnyttjande utan också om hur samhället och människors liv ser ut.

De dominerande teorierna om ”strukturella reformer” som i praktiken innebär att stora delar av arbetskraften ska leva under mycket osäkra villkor och små möjligheter att styra sitt eget liv får socialt omöjliga konsekvenser. Det är ett skäl att söka efter alternativa modeller. Ett annat skäl, intressant nog, är att de inte heller är ekonomiskt effektiva. Det syns allt mer att de inte når de mål de påstås nå. Kanske just därför att de saknar en social dimension?

Nu kan man förstås inte göra det motsatta felslutet och tro att

man kan skapa goda samhällsvillkor utan att ta hänsyn till ekonomiska realia. Till ekonomiska realia hör, exempelvis, att hög sysselsättning inte kan köpas till priset av hög inflation, och över huvud taget att det blir problem om man långsiktigt gör av med mer pengar än vad man tjänar in. Tyvärr finns en tendens inom vänsterdebatten att, som en reaktion mot det socialt brutala i de nyliberala teorierna, rusa iväg åt motsatt håll och förneka ekonomiskt ofrånkomliga hänsyn.

Uppgiften för en socialdemokratisk ekonomisk politik är alltså att utveckla metoder som kombinerar det socialt önskvärda med det ekonomiskt hållbara och effektiva.

De alternativa teorier kring jämviktsarbetslösheten, som beskrivits i det föregående, ger underlag för några reflexioner hur man kan resonera kring denna kombination.

1. Stagflationsvarning

Den borgerliga regeringens skatte- och arbetsmarknadspolitik är mycket tydligt influerad av teorierna om nödvändigheten av lösare anställningsvillkor, lägre ingångslöner och en allmän dämpning av löneutvecklingen, så att sysselsättningen kan öka utan att inflationen drivs upp. Det förefaller dessutom vara kopplat till föreställningen att jobbtillväxten till stor del måste ske inom servicesektorer med relativt sett svag lönebetalningsförmåga, vilket är ytterligare ett skäl för en politik som på olika sätt tvingar fram en acceptans för lägre löner (och större löneskillnader).

De kraftigt försämrade villkoren i a-kassan är ett instrument för att få människor att acceptera jobb även på sämre villkor. Uppluckringen av arbetsrättslagstiftningen är ett annat exempel, subventionerna av låglönebranscher, exempelvis RUT-av-

draget och den sänkta restaurangmomsen, ett tredje. Nedskärningarna av vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildning kan ses som ytterligare ett led i den politiken: genom att minska möjligheterna för vuxna att stärka sina positioner på arbetsmarknaden genom att bättra på sin utbildning håller man kvar folk inom de lägre avlönade sektorer som inte kräver så mycket utbildning. Jobbskatteavdraget, slutligen, har enligt ekonomerna som syfte att dämpa löneutvecklingen och, inte minst, får folk att godta lägre avlönade jobb – eftersom man ändå får behålla mer i plånboken.

Allt är inriktat på att öka arbetsutbudet och korta arbetslöshetsperioderna; folk ska ut i jobb så snabbt som möjligt, utan omvägar över utbildning.

Men trots numera snart fem år av denna politik så har både den beräknade jämviktsarbetslösheten och den faktiska arbetslösheten ökat. Arbetslösheten ligger i dag kring 8 procent och trots fortsatt högkonjunktur verkar uppgången i sysselsättning stanna av.

För det aningen märkliga är att trots den höga arbetslösheten börjar företagen få svårt att rekrytera folk. Enligt en enkät inom Svenskt Näringsliv har sju av tio företag svårt att hitta den typ av arbetskraft de behöver, och så många som 20 procent säger att de måste tacka nej till order som följd av detta.

Att det skulle bero på ”för generös” a-kassa som gör att arbetslösa inte bryr sig om att ta jobb kan väl inte ens regeringen numera tro – inte med de utomordentligt hårda regler som gäller i dag. Inte heller lär väl någon på allvar tro att den hela tiden pågående ökningen av långtidsarbetslösa i Fas 3 beror på att folk tycker det vara ett så mycket bättre alternativ än ett vanligt jobb med lön...

Nej, problemet ligger i att det visserligen finns många arbetslösa, men för få som svarar mot företagens krav på utbildning och tidigare erfarenhet. Det är mycket få jobb i dag som inte ställer specifika krav på utbildning, dvs. kan besättas med i stort sett vilken sökande som helst. För de flesta jobb begränsas andelen möjliga sökande av kompetenskraven.

Det problemet påverkas, som framgår, inte av reglerna för arbetslöshetsersättning. Det påverkas inte heller av sänkta ingångslöner, som också lyfts fram som ett sätt att minska arbetslösheten. För sänkta ingångslöner gör det inte lättare att få tag på arbetskraft med den kompetens man behöver, och som det alltså råder brist på. Och man anställer inte folk utan denna kompetens, även om de nu skulle råka bli billigare – eftersom de inte bedöms klara arbetsuppgifterna.

Den moderata politiken utgår från föreställningen att det finns ett förhållandevis stort antal jobb som ett förhållandevis stort antal arbetssökande kan klara. Och det stämmer inte. Flertalet jobb i dag kräver någon form av underliggande utbildning. Och de som inte gör det kan ställa andra krav: fysisk styrka, stresstålighet, social kompetens – som också kan verka bort-sorterande.

Om man alltså kraftigt skär ner arbetslösas möjligheter att förbättra sin utbildning, enligt teorin att det bästa är att tvinga ut folk till första bästa enkla jobb därför att sådana enkla jobb alltid

DE SYSSLÖSA

"Av den yrkesinriktade arbetsmarknadsutbildningen återstår bara en tredjedel, Komvux har skurits ner med en femtedel. De som kunde ha fått sådan utbildning under krisåren fick i stället gå sysslösa eller söka jobb som inte fanns. I dag har Sverige därför en lägre utbildad befolkning, arbetskraftsbrist och en riksbank som tvingas strama åt med räntehöjningar trots en mycket hög arbetslöshet"

Leif Pagrotsky i Göteborgs-Tidningen, maj 2011.

finns i tillräcklig omfattning (eller kan tänkas uppstå om lönerna blir litet lägre) så skapar man, för det första, arbetskraftsbrist i ett antal jobb med kvalifikationskrav, och för det andra arbetslöshet därför att det är brist på jobb utan kvalifikationskrav.

Resultatet kan mycket väl bli ett tryck uppåt på lönerna i alla de yrken där det råder brist. Arbetskraftsbrist brukar ju leda till att lönenivån höjs, varefter arbetsgivarna börjar konkurrera med varandra om den önskade arbetskraften med hjälp av lönepåslag. Och det kan leda till att vi åter hamnar i ett läge där vi på en gång har inflationsdrivande löneökningar – och samtidigt en kvardröjande hög arbetslöshet. Det faktum att vi i dag har en viss ökning av inflationstrycket från lönerna kan tyda på att en viss lönehöjande konkurrens om arbetskraften startat.

Visst spelar strukturerna på arbetsmarknaden en roll för lönebildningen. Men de strukturreformer, som antas hindra inflationsdrivande löneökningar, är hämtade från en bild av arbetsmarknaden som inte stämmer med hur det ser ut i dag. I andra sammanhang brukar det påpekas att dagens arbetsliv kräver allt mer av kunskaper, och att den höga förändringstakten dessutom fordrar möjligheter till återkommande kunskapsutveckling; att faktiskt minska möjligheterna till utbildning och kompetenspåbyggnad i vuxen ålder går på tvärs mot det kravet.

Den viktiga strukturpåverkande uppgiften är alltså inte att i största allmänhet öka arbetsutbudet, utan att öka utbudet av den typ av arbetskraft som rent faktiskt, och alldeles utan subventioner och sänkta ingångslöner, efterfrågas i arbetslivet. I dag läggs, märkligt nog, stora pengar ner på att subventionera fram jobb som inte på egen hand skulle klara marknadens villkor för att ge jobb åt personer som inte antas

kunna få jobb någon annanstans, samtidigt som det inte finns pengar att få fram folk till den typ av jobb som marknaden faktiskt efterfrågar – och som många av dagens arbetslösa självklart skulle klara.

Viktiga strukturreformer borde alltså vara åtgärder för att stärka kompetensförsörjningen och hindra att det uppstår brist på arbetskraft med den utbildning som arbetslivet efterfrågar. En brist som mycket väl kan bli inflationsdrivande. En politik som, i inflationsbekämpande syfte, genomför åtgärder som i praktiken minskar utbudet av den arbetskraft som mest efterfrågas, motverkar alltså sitt eget syfte.

Andra viktiga strukturella reformer handlar om åtgärder för att minska utsorteringen ur arbetslivet, dvs. hindra att den anställningsbara arbetskraften i praktiken krymper därför att en växande andel sorteras bort. Här finns det klara skäl att vara orolig över en del av tendenserna i dagens arbetsliv, och lyfta frågan vad som behövs för att motverka dem.

2. Löner som kostnad – och löner som intäkt

Givetvis innebär lägre löner ett utrymme för att anställa fler. Men företag anställer inte fler personer bara för att det blir billigare att anställa; man ökar personalstyrkan om man bedömer att man därigenom kan sälja mer. Dock, om lönenivåerna sjunker påverkas konsumtionsutrymmet, dvs. möjligheterna för företagen på hemmamarknaden att öka sin försäljning minskar. Och då anställer man inte nya medarbetare.

TCO:s chefekonom Göran Zettergren skriver i studien *Naturligt hög arbetslöshet?*:

”Enligt läroboken orsakas arbetslöshet alltid av för hög reallön och kan alltid minskas med reallönesänkningar. Orsaken till att detta inte tycks stämma särskilt väl i verkligheten är att lönen inte bara utgör en kostnad för företagen utan samtidigt utgör en inkomst för konsumenterna. Lågkonjunkturer orsakas ofta – men inte alltid – av bristande efterfrågan på varor och tjänster. Den svaga efterfrågan på arbetskraft är då bara en spegling av detta förhållande. (...) Om man sänker reallönen i en period av låg varuefterfrågan så minskar hushållens disponibelinkomst och därmed också konsumtionen. Dessutom leder långsammare löneökningar till lägre inflation och därmed högre realränta, vilket minskar investeringarna.

Utan en penningpolitisk respons i form av nominella räntesänkningar är det därför mycket osäkert om lönesänkningar har någon positiv effekt på sysselsättningen. I själva verket kan lönesänkningar ibland förvärra och förlänga lågkonjunkturen. Mycket tyder på att så var fallet på 1990-talet.”

Att inrikta politiken mot att öka andelen lågt avlönade jobb är alltså inte särskilt meningsfullt, allra minst om det ska ske med hjälp av stora samhälleliga subventioner. Tillskottet till den ekonomiska tillväxt som ska bära upp välfärden (och investeringarna) i framtiden blir för litet. Föreställningen att det främst är inom den lågavlönade servicesektorn som nya jobb kan växa fram är dessutom inte hållbar. Idén härstammar från 1990-talet, när EU kämpade med ihållande arbetslöshet samtidigt som jobben växte i USA – varav många just inom lågavlönade tjänstesektorer. Den utvecklingen avstannade under 00-talet, och i dag, efter finanskrisen, ligger den amerikanska arbetslösheten envist högt, och många av de lågavlönade servicejobben är borta. Den typen av tjänster är nämligen de första att försvinna, när ekonomin börjar kärva; känsligheten för konjunktursvängningar ökar, om andelen lågt avlönade servicejobb ökar.

Med det ökar också de risker för marginalisering som i sin tur kan öka den strukturella arbetslösheten och driva upp jämviktsarbetslösheten. Mer allmänt kan man faktiskt ställa frågan om inte de osäkrare anställnings- och lönevillkor, som enligt dagens teoribildning antas motverka en inflationsdrivande lönebildning, över tid förstärker den marginalisering som drar upp jämviktsarbetslösheten: människor slits ut tidigare, möjligheterna att kompetensutvecklas är för små, det blir svårt att komma vidare och riskerna ökar att hamna i den grupp sökande som arbetsgivaren väljer bort.

Och därutöver kan man ju undra vilken sorts samhälle man skapar – och vilka villkor för människors liv. Ibland kan det finnas skäl att påpeka att ekonomi faktiskt också handlar om det!

Centralt för politiken borde vara åtgärder för att öka produktiviteten i arbetslivet. Produktiviteten bestämmer löneutrymmet, och ett hyggligt löneutrymme är bättre än ett snävt på att minska de fördelningskonflikter, som i sig själva lätt kan bli inflationsdrivande. Med ökad produktivitet skapas utrymme för att betala också tjänster som är socialt betydelsefulla men inte själva så penningsskapande.

Statliga satsningar bör alltså inriktas så att de ökar produktiviteten: infrastruktur, teknisk utveckling, utbildning, folkhälsa. Till frågan om höjd produktivitet hör också arbetslivets villkor: trenden i dag verkar vara att människor i många branscher slits ut snarare än utvecklas, vilket är slöseri med mänsklig kapacitet. Det faktum att dagens arbetslöshet gör att det på många håll är lätt att ta in tillfällig arbetskraft, eller tımanställd arbetskraft, tycks också leda till att arbetsorganisationen blir onödigt löslig och leder till en mindre effektiv resursanvändning.

Ett intressant exempel är Nynäshamns kommun, som i likhet med många andra hade en hög andel timanställda inom äldreomsorg och handikappomsorg. 2006 gjorde man om organisationen: man bildade en bemanningspool, dit de timanställda fördes och dit omsorgen kunde vända sig vid behov av korttidsvikarier. 90 procent av de så anställda fick ökad arbetstid, en tredjedel dessutom fast anställning. Kostnaderna för övertid halverades, sjukfrånvaron sjönk påtagligt, och personalkostnaderna minskade med 10 procent.

Ingen dålig produktivitetsökning – bara som följd av bättre organisation. Och något som går på tvärs mot teorierna om de osäkra villkorens nödvändighet. Så en tänkbar slutsats är att det inte så mycket är mer av osäkra anställningsvillkor som behövs, utan mer av ordnade villkor – och bättre personalplanering. För man bygger inte ett välfungerande arbetsliv på att behandla de som ska göra jobbet som maskindelar, att plocka fram och lägga undan vartefter det råkar passa de dagsaktuella behoven.

Det är naturligtvis inte möjligt att sätta upp statliga normer för arbetslivets organisering. Men många skäl talar för att frågorna kring arbetslivets villkor måste lyftas till politisk debatt.

En avslutande reflexion är att det finns alla skäl att värda den svenska avtalsmodellen. Svensk lönebildning skenade visserligen vid 1980-talets slut, men har sedan dess återfört till ordningen av starka avtalslutande parter på arbetsmarknaden. Det betyder att lönebildningen hela tiden hamnat inom det möjliga utrymmet och bidragit till att hålla undan inflationen.

V. Skatter

Skatter tas ut av ett bestämt skäl: de ska finansiera ett antal åtaganden, som vi på politisk väg bestämt att de ska betalas gemensamt. Vad som ska skattefinansieras och därmed hur mycket som ska tas ut är i mycket en fråga om värderingar, men även den som vill ha en hög grad av skattefinansierad välfärdspolitik måste inse att det finns vissa begränsningar både för hur mycket skatt man kan ta ut, och i vilka former man kan ta ut den. Skatter påverkar ju nämligen människors ekonomiska beteenden, och ibland på ett sätt som kan få negativa effekter. Vi vet exempelvis att höga marginaleffekter inom inkomstbeskattningen kan minska arbetsutbudet, eller driva upp löneökningsskraven. Vi vet också att det kan bli problem med kapitalflykt om kapitalskatterna är tydligt högre i Sverige än i våra konkurrentländer.

Vi vet dessutom att skattesystemet måste uppfattas som rättvist, begripligt och rättssäkert; ett system som känns godtyckligt, orättvist och svårt att förstå sig på blir inte legitimt, och ökar benägenheten att trixa sig undan skatt. Man kan tillägga att den sortens system dessutom ger goda möjligheter att faktiskt komma undan...

Det är de egentligen enkla utgångspunkterna för hur skattesystemet ska byggas upp. Det ska ge en stabil och effektiv finansiering av de utgifter de är till för att täcka. Och det ska uppfattas som rättvist, korrekt och begripligt, och det ska inte skapa direkt negativa incitament för arbetsutbud eller investeringar. På de punkterna måste man ta hänsyn till skatte-

systemets styrande effekter, dvs. det måste konstrueras för hindra vissa icke-önskvärda reaktioner.

Men på senare år har det utbrutit vad som närmast verkar likna en tävlan i att använda skatter för att på olika sätt stimulera fram positiva beteenden. Det är inte utan att man får känslan av att hela syftet definierats om: skatter tas ut som ett instrument för att i lämpliga doser kunna belöna respektive bestraffa beteenden som riksdag och regering tycker är bra respektive dåliga.

Vi är på väg mot ett femte jobbskatteavdrag för att stimulera arbetsutbudet. Vi har avdrag för en flora av hushållsnära tjänster, som numera tycks innefatta det mesta av personliga tjänster i anslutning till hemmet, avdrag för reparationer och ombyggnader av ägda bostäder, restaurangmomsen ska sänkas, arbetsgivaravgifterna har sänkts för personer under 26 respektive över 65. I debatten får ytterligare stimulansförslag omkring: avdrag för gåvor till ideella organisationer, för IT-tjänster i hemmet, för hundpromenader, för klimatvänliga åtgärder hemma, sänkt skatt på aktieutdelning, sänkta arbetsgivaravgifter för småföretagare och förmodligen en hel del till som för tillfället fallit ur minnet.

Avdraget för ideella gåvor ska få oss alla att bli snällare, men i övrigt är argumenten för alla dessa avdrag och sänkningar ett och detsamma: de skapar jobb.

Gör de?

På det hela taget nej. Den huvudsakliga effekten är att fördela om jobb mellan olika branscher och yrken, men knappast att höja den totala sysselsättningen. Föreställningarna om att man kan styra jobb och tillväxt genom differentierade skattesänkningar är nämligen kraftigt överdrivna. Däremot sned-

vrider de konkurrensen, fördelar om kostnaderna för den skattefinansierade välfärden och försämrar finansieringen av det, trasar sönder skattesystemet och förstör legitimiteten i det.

Skattedifferentiering kan fungera effektivt som negativa incitament, dvs. göra icke-önskvärd konsumtion dyrare. Alkohol- och tobaksskatterna är ett exempel på det. Tidsbegränsade skattesänkningar för speciella ändamål, som introduktion av ny miljövänlig teknik, kan också ha god effekt. En intressant idé i dag är att lägga högre skatt på mycket bensinslukande bilar och i gengäld sänka skatten på miljöanpassade.

Men permanenta skattelättnader för vissa typer av privat konsumtion, med argumentet att det skapar jobb, är feltänkta och påverkar knappast den totala sysselsättningen, men snedvrider marknadsdskonkurrensen och allokerar resurser ineffektivt.

Subventioner och jobb

Låt oss först se på effekterna av sänkta arbetsgivaravgifter. De kan sammanfattas som ”minimala sysselsättningsökningar till höga kostnader”.

Riksrevisionen redovisar i rapporten RiR 2008:16, *Sänkta socialavgifter – för vem och till vilket pris?* ett antal studier över effekterna av sänkta arbetsgivaravgifter.

- Mellan 1984 och 2002 gällde lägre arbetsgivaravgifter inom Norrbottens län. En jämförande studie med sysselsättningens utveckling i Västerbotten och Jämtland visade inte några skillnader, dvs. sänkningen ledde inte till någon extra sysselsättningsökning.
- 1997 till 2007 hade småföretag en nedsättning av arbetsgivaravgifterna. Enligt Riksrevisionens beräkningar innebar

det en ökning av sysselsättningen motsvarande 1 procent av hela arbetsstyrkan, något som i sin tur motsvarade en kostnad kring 1,5 miljoner för varje nytt jobb.

- Nedsättningen av arbetsgivaravgiften för ungdomar beräknas motsvara en ökad sysselsättning på knappt 3 procent av alla anställda under 26 år. Kostnaden per nytt arbete motsvarar ca 900 000 kronor.
- Den regionala nedsättningen av arbetsgivaravgifterna inom stödområde A har haft en svag positiv effekt på nyföretagandet, men ingen effekt på sysselsättningen i övrigt.

Riksrevisionen redovisar också likartade resultat från Nederländerna och Finland.

I valrörelsen 2010 spelade löftet om sänkt restaurangmoms en stor roll, med argumentet att det beräknades skapa ca 10 000 nya jobb i branschen. Riksdagens utredningstjänst kom senare fram till att den sannolika effekten låg kring 3 000 nya restaurangjobb, motsvarande en kostnad per nyanställning på 1,5 miljoner kr.

Ett faktum är att jobbeffekten skulle ha blivit större, om man i stället för skattesänkningar använt motsvarande belopp för nyanställningar inom den offentliga sektorn. För 1,5 miljoner kr får man – alla kostnader inräknade – litet över tre lärartjänster, eller fyra undersköterskor i äldreomsorgen.

Varför blir effekterna så små? Och varför blir det så dyrt?

Den första förklaringen är att företag inte anställer fler personer bara för att lönerna sänks. Man anställer folk i det antal som behövs i förhållande till verksamheten, och det är först när verksamheten expanderar – vilket i sin tur beror på efterfrågan – som man nyanställer. Ett byggföretag anställer

inte en elfte byggnadsarbetare, om det räcker med tio för att klara projektet...

Den andra förklaringen heter dödviktseffekter. Generella sänkningar, av arbetsgivaravgifter eller av moms, gör ju nämligen inte bara eventuella nyanställningar billigare; sänkningen gäller alla anställda, alltså hela den stora grupp som skulle haft jobb ändå. De sänkta arbetsgivaravgifterna för ungdomar innebär exempelvis en kraftig subvention av snabbmatsbranschen – symboliserat av McDonald's – som redan har en hög andel unga anställda. Utan att det lett till någon ökning av personalstyrkan.

Generella skattesänkningar för att åstadkomma marginella sysselsättningsökningar är helt enkelt för dyra. Ska man med hjälp av skattesänkningar verkligen höja sysselsättningen ska de riktas explicit till öknings av personalstyrkan.

Samma resonemang kan f ö tillämpas på den pågående diskussionen om generellt sänkta ingångslöner, för att med det göra det lättare för personer med svag konkurrensförmåga på arbetsmarknaden att få jobb. Men om man generellt sänker ingångslönerna för, exempelvis, ungdomar, så är det fortfarande så att ungdomar med bättre kvalifikationer konkurrerar om de befintliga jobben med dem som har litet sämre kvalifikationer – som fortfarande kommer att förlora i konkurrensen.

Grupper med svag position i arbetslivet är inte hjälpta av generella lönesänkningar. Riktade subventioner för sådana anställningar är de som ger bäst effekt. Dessutom finns ju alltid möjligheten att försöka stärka deras kvalifikationer genom utbildning, praktik eller åtgärder för anpassning på arbetsplatserna – vilket sannolikt är de allra mest effektiva metoderna.

Subventioner och efterfrågan

Floran av avdrag och tilltänkta momssänkningar riktar mer in sig på att öka sysselsättningen genom att göra ett antal tjänster billigare för konsumenten.

Också här har vi att räkna med dödviktseffekter, vilket det nyssnämnda exemplet med restaurangmomsen illustrerar. En finsk studie av effekterna av deras ROT-avdrag visar att 80 procent av de genomförda jobben skulle ha köpts ändå, utan subventioner.

Till det ska man lägga undanträngningseffekterna.

För vad de här avdragen gör, det är att ändra relativpriset på de subventionerade tjänsterna, jämfört med annan möjlig konsumtion. Det påverkar konsumenternas bedömning av hur de vill använda sina pengar – men det ökar ju inte den volym pengar de kan använda för konsumtion. Kostar det 180 kronor i timmen att köpa hemtjänster i stället för de 360 det skulle kostat utan avdrag, så visst, litet fler hushåll köper då tjänster. Men det betyder alltså att de har 180 kronor mindre till något annat – som de troligen annars skulle ha använt pengarna till i stället för att bara samla dem på hög.

Skattesubventioner flyttar konsumtion från vissa produkter/tjänster till andra. Så visst, det blir fler jobb inom de subventionerade sektorerna. Men färre jobb någon annanstans.

Det betyder också att konkurrensen mellan olika branscher snedvrids, på ett sätt som inte går att motivera rationellt med hänvisning till någon specifik ekonomisk eller social betydelse. Det går att motivera ett ROT-avdrag som temporär åtgärd i en lågkonjunktur, eftersom det innebär att en del byggjobb tidigareläggs och med det håller sysselsättningen uppe. Gör man det till ett permanent stöd är det en ren

branschsubvention, som knappast påverkar den totala sysselsättningsnivån, men som andra tillverkande hemmamarknadsbranscher med fog kan känna sig missgynnade av.

Man kan drabbas av svåra grubblerier över logiken i en politik, som avskaffar den fria entrén till museerna med motiveringen att skattesänkningarna ger folk utrymme att betala dem själva, samtidigt som den skattesubventionerar flyttstädning och fönstertvätt – trots att skattesänkningarna gett folk mer pengar att betala sådant med själva. Man kan likaså kämpa med problemet att få den indragna subventionen till köp av hemdatorer att gå ihop med det nya förslaget om skatteavdrag för installation av IT-tjänster i hemmet. Och när man kommer till frågan varför det är samhälls-ekonomiskt negativt att stödja investeringar i byggandet av hyreshus, men samhälls-ekonomiskt positivt att subventionera reparationer av villor och bostadsrätter, så ger man upp. Det finns ingen logik.

En subventionering av vissa typer av tjänster, som ökar efterfrågan, kan ha en viss sysselsättningshöjande effekt i den mån de flyttar efterfrågan från importerade varor till inhemskt producerad service. Men effekten är osäker – det kan lika gärna handla om att en tjänst byts mot en annan. Man köper städning, men slutar köpa hämtpizza, eftersom man får mer tid att laga mat, exempelvis. Och omvänt, sänkt pris på tjänster som man skulle köpt i alla fall innebär inte att man ökar sin konsumtion av dem; den som brukar äta lunch ute börjar inte äta två luncher för att momsens sänks. Men kanske tycker man sig få pengar över till fler inköp av kläder eller hushållsartiklar.

Tar man hänsyn till dödvikts- och undanträngningseffekter blir den totala sysselsättningsökningen av den här sortens sub-

ventioner som bäst marginell – och återigen, till en mycket hög kostnad. I sämsta fall blir det ingen totaleffekt för sysselsättningen, bara kostnader för själva subventionen.

Skattesubventioner till speciella branscher är med andra ord ett utomordentligt dåligt sätt att öka sysselsättningen. Ska man över huvud taget stödja vissa branscher skattevägen, ska det vara med argumentet att det finns socialt viktiga behov av denna verksamhet, som inte kan fyllas med mindre än att kostnaderna för konsumenten blir lägre. Ett investeringsstöd till byggandet av hyreshus platsar i den kategorin. Och visst, anser man att det är ett problem för barnfamiljer i storstadsregionerna att få familje- och arbetsliv att gå ihop rent tidsmässigt, så är det ett argument för att underlätta möjligheterna att köpa hushållshjälp.

Men det ska i så fall **inte** göras i form av avdrag. Inkomstskattesystemet ska hållas så avdragsfritt som det bara är möjligt.

Skattesubventioner av vissa utpekade privata konsumtionsändamål är ett otyg. Det är illa nog med den differentierade momsen: det är gränsdragningsproblem, det är kontrollproblem, det öppnar upp för fusk, och en del av subventionen kommer alltid, ofrånkomligt, att tas i anspråk av stigande priser. De här osorterade avdragen – som tycks kunna utnyttjas långt mer extensivt än vad man egentligen tänkt, och som gett upphov till ett antal affärsidéer som aldrig överlevt på vanliga marknadsvillkor – är snarast ännu värre i dessa avseenden.

Det rimliga, om man vill öka det privata konsumtionsutrymmet, är att sänka inkomstskatterna. Då bestämmer människor fritt vad de vill använda detta utrymme till, utan att behöva skicka in blanketter till Skatteverket. Om man abso-

lut vill styra användningen av detta utrymme, i någon sorts strävan att gynna den inhemska servicesektorn, då är det näst bästa att ge särskilda servicecheckar på ett bestämt belopp, att använda till just köp av tjänster, inte varor, för att stimulera sysselsättningen på hemmamarknaden. Då detaljstyr man inte människors val, och snedvrider bara konkurrensen i förhållande till varuproduktionen. Och det är mer rättvist än ett skatteavdrag, som bara kan utnyttjas av dem som har tillräckligt höga inkomster för att själva ha råd med den icke-subventionerade delen av kostnaden.

Låter man stödet utgå i form av bidrag, inte avdrag, syns det dessutom att det faktiskt är en kostnad för statsbudgeten. Av någon anledning uppfattas inte skatteavdrag som en kostnad; det uppfattas t o m som ”gratis” för statsbudgeten. Ett skäl till det är förmodligen just föreställningen att det skapar jobb, och att det är ett för skattebetalarna billigare sätt att skapa jobb än att anställa mer personal i den offentliga sektorn. Argumentet bakom det är att om man anställer fler lärare eller mer personal i äldreomsorgen, så bärs hela (eller nästan) hela kostnaden för de nya jobben av skattebetalarna, men om man skattesubventionerar en viss typ av tjänster så bärs en större del av kostnaden av konsumenten. Fler jobb för pengarna, alltså.

Det är ett missförstånd. Det skulle stämma – bortsett, förstås, från undanträngningseffekten på andra jobb – om det var så att subventionen utgick enbart för nytillkommande anställningar, som uppstod just som följd av subventionen. Men subventionen utgår till alla jobb inom den aktuella sektorn, oavsett om de fanns tidigare eller skulle uppkomma ändå, något som konkret betyder att staten tar över kostnader som annars helt skulle burits av konsumenterna. Det

är alltså det som kallas dödviktseffekten – och den innebär att denna form av generella subventioner som regel är ett dyrare sätt att skapa nya jobb än att anställa folk direkt inom den offentliga sektorn (se exemplen tidigare i detta avsnitt).

Subventionering av hushållstjänster är principiellt inte annorlunda än skattsubventionering av exempelvis kollektivtrafiken eller barnomsorgen. ROT- och RUT-avdragen – och alla deras tilltänkta efterföljare – innebär att staten tar över en del av kostnaden från konsumenten i form av en motsvarande skattesänkning. Subventioneringen av kollektivtrafiken, och barnomsorgen, betyder på samma sätt att kommunen/landstinget tar över en del av kostnaden från konsumenten, fast i form av direktbetalning från kommunen/landstinget till dem som producerar tjänsterna. Att göra om RUT-avdraget till ett service- bidrag är bara att avstå från omvägen över deklara-tionsblanketten och betala producenten direkt – och dit är man f ö redan på väg, eftersom konsumentens andel av utgiften numera dras bort på fakturan från tillverkaren, som i stället får be-talt direkt från skatteverket.

Att göra om eventuella skattesubventioner till privathushåll till direkta bidrag innebär att den som betalar – staten – får kontroll över kostnadsutvecklingen. Det har man inte i dag. Det innebär också på ett annat sätt ett krav att väga omfatt-ningen av stödet mot andra utgiftskrav. Det kan man inte i dag. Den typ av samhällsstöd, där användarna i praktiken fritt bestämmer hur stor förbrukningen blir – vilket är fallet med dagens avdragskonstruktioner – är inte förenligt med kraven på stabilitet i statsbudgeten. Kravet på sunda statsfinanser kräver möjlighet att kontrollera utgifterna, och det oavsett än-damål. Vilket är ett alldeles tillräckligt skäl att avstå från dragssubventioner!

Skatterna och jobben – ett annat perspektiv

Fast visst har skatter betydelse för sysselsättningen. De har direkt betydelse genom de verksamheter som direkt skattefinansieras – som skola, vård och omsorg.

De har också indirekt betydelse därför att de påverkar förutsättningarna för arbetsmarknaden – och företagandet – i övrigt: Barnomsorg och äldreomsorg frigör familjemedlemmar – i praktiken främst kvinnor – från omsorgsarbete på heltid i hemmet och gör det möjligt att ta förvärvsarbete. Utbildningssystemet har avgörande betydelse för kompetensnivån i arbetslivet, och en hög generell kunskapsnivå hos arbetskraften har stor betydelse för produktivitet och konkurrenskraft. Infrastrukturen spelar roll för att folk ska kunna ta sig till jobbet och för att företagens produkter ska kunna transporteras mellan säljare och köpare. Och så vidare.

Visst skulle en hel del av detta uppstå ändå, även om det skulle organiseras och betalas på privat väg. Men det skulle inte uppstå i tillräcklig omfattning, inte vara lika heltäckande och inte tillräckligt systemrationellt. Barnomsorgen är ett typexempel; privatfinansierade system blir så dyra att det håller tillbaka kvinnors arbetsutbud. Samhälleligt finansierad barnomsorg, men överkomliga avgifter för föräldrarna, har ett tydligt samband med kvinnors förvärvsfrekvens. Det går för övrigt också att visa på ett samband mellan samhälleligt finansierad äldreomsorg och medelålders kvinnors förvärvsfrekvens.

Så från sysselsättningssynpunkt är kravet på skattesystemet att det ska möjliggöra en stabil finansiering av de olika tjänster som dels i sig själva skapar jobb, dels i viktiga avseenden bidrar till gynnsamma förutsättningar för andra verk-

samheter och jobb i andra sektorer. Att via diverse typer av skattenedsättningar börja subventionera vissa av dessa andra sektorer är däremot kontraproduktivt: det försämrar skattesystemets möjligheter att fylla sina egna funktioner utan att subventionerna för den skull förstärker arbetsmarknaden i övrigt. Det handlar både om de jobb som försvinner från den offentliga sektorn och de försämringar i de offentliga tjänsterna som följer av otillräcklig finansiering. Om resultaten i den svenska skolan sjunker, påverkar det på sikt näringslivets konkurrenskraft. Om järnväg och pendeltåg havererar beroende på bristande underhåll påverkar det produktiviteten i hela ekonomin, när folk inte kommer till jobbet och godstransporter blir stående. Om äldreomsorg försämras därför att personalen blir allt färre kommer anhöriga att få ta över mer av omsorgsarbetet och det påverkar deras eget arbetsutbud.

Skatter tas ut för vissa bestämda syften, syften som har betydelse för den enskildes välfärd, men också för hur samhället fungerar. Följaktligen ska skattesystemet konstrueras och användas för att fylla just dessa syften, de syften för vilka skatterna tas ut – inte för ett antal andra syften, som faktiskt inte hör dit.

Att koncentrera skattesystemet på det som det ska göra, så att det blir väl gjort, är det mest rationella – även från sysselsättningsynpunkt.

VI. Sammanfattning

1 Överskottsmålet bör bibehållas. Men legitimiteten för statens sparande kräver att det inte innebär att pengar dras undan från viktiga samhällstjänster. Skattesystemet måste alltså vårdas, vilket betyder att den pågående sönderträsningen måste hejdas och hela systemet rätas upp. Intäkts-genererande tillgångar ska inte säljas ut.

2 De treåriga utgiftstaken bör ersättas av ettåriga. Om taken ska fylla den tänkta kontrollfunktionen, är risken att de sätts för lågt för att medge den nödvändiga handlingsfriheten inför en alltid oförutsägbar framtid. Om de å andra sidan sätts så högt att de medger denna handlingsfrihet – vilket är fallet i dag – försvinner den tänkta kontrollfunktionen. Regeln om utgiftstak är alltså meningslös, och meningslösa regler bör avskaffas.

3 Det behövs alljämt ett inflationsmål. Men rationella ekonomiska skäl pekar på att målet i dag ligger för lågt och dämpar det möjliga kapacitetsutnyttjandet. Enklaste sättet att rätta till det är att använda ett annat inflationsmått – inflation är nämligen till en del bara en definitionsfråga.

4 Nej till att utvidga penningpolitiken med ett sysselsättningsmål. Penningpolitiken förfogar över ett instrument, räntan, och det kan inte användas för flera olika mål samtidigt utan att båda målen urholkas. Inflationsmålet ska formuleras så att inte en sysselsättningsökning försvåras i onödan, men sysselsättningspolitiken är riksdagens angelägenhet, inte Riksbankens.

5 Dagens politik för att (försöka) kombinera låg inflation med hög sysselsättning handlar om att dämpa löneutvecklingen via sämre a-kassa, mer uppluckrade anställningsformer och en ökad marknad för låglönejobb, delvis genom subventioner. Det ekonomiskt effektiva i detta kan ifrågasättas – bland annat därför att subventionerade låglönejobb ge för litet bidrag till tillväxten, jämfört med andra möjliga användningar av samhälleliga stödpengar – och de sociala konsekvenserna blir orimliga. Politiken bör i stället styras mot åtgärder som ökar produktivitet och produktionsförmåga i ekonomin, som ökar andelen av arbetskraften med god yrkesinriktad utbildning (där bristen annars kan leda till inflationsdrivande lönekonkurrens) och att vårda den svenska avtalsmodellen, som bevisligen varit framgångsrik i att hålla löneökningarna inom ramen för produktivitetstillväxten.

6 För att hindra den utsortering ur arbetslivet, som krymper arbetskraften och påverkar jämviktsarbetslösheten uppåt, är åtgärder för bättre arbetsmiljö och mindre pressade arbetsvillkor mer effektiva än sämre villkor i a-kassa och sjukförsäkring.

7 Skattesubventioner och skattesänkningar i syfte att skapa jobb främst inom servicesektorn är ett synnerligen överskattat instrument. Effekterna för sysselsättningen är som bäst marginella, och kostnaden per nytillkommet jobb blir så höga att man skulle få mer valuta för pengarna genom att använda dem för nyanställningar inom den offentliga sektorn.

8 ROT-avdraget bör avskaffas. I den mån det anses önskvärt med skattestöd till hushållstjänster bör det utformas som ett bidrag i form av en servicecheck på ett bestämt

belopp, i huvudsak riktat till barnfamiljer. Inkomstskattesystemet bör hållas avdragsfritt.

9 Riktade sänkningar av arbetsgivaravgifterna – för speciella grupper eller speciella regioner – ger minimalt med jobb i förhållande till kostnaderna. Det finns ingen anledning att använda sig av den typen av generella sänkningar för att gynna anställningen av speciella grupper, som ungdomar. Däremot kan sänkta arbetsgivaravgifter fungera som stöd kopplat till anställningen av enskilda personer som annars skulle haft svårt att få jobb.

10 Skattepolitiken ger de bästa effekterna för sysselsättningen om skatterna används för sitt syfte, att finansiera ett antal samhällsåtaganden av betydelse för såväl den enskilde som för effektiviteten i ekonomin – som utbildning, infrastruktur, barnomsorg, rättsväsende. Att lägga på skattesystemet andra uppgifter, exempelvis skattdifferentieringar för att premiera det ena eller andra önskade beteendet, förstör effektiviteten i systemets grundläggande uppgifter och är alltså kontraproduktiva.

11 Det är höggradigt nödvändigt med en skattereform, som stärker effektivitet och rationalitet i systemet. Dagens söndersprickande lapptäcke destabiliserar ekonomin.

Socialdemokratins utmaningar

Av ANNE-MARIE LINDGREN och KAJSA BORGNÄS

Det finns inget som påverkar maktförhållandena i samhället så mycket som hur arbetslivet och arbetsmarknaden ser ut.

Att ha möjlighet att försörja sig handlar om att ha makt att forma sitt eget liv. Att ha ett arbete, och ett utvecklande arbete, påverkar livskvaliteten på alla livets områden. Ett samhälle som präglas av full sysselsättning är ett samhälle där makten är mer jämlikt fördelad än ett samhälle med hög arbetslöshet och många jobb med dåliga villkor. För socialdemokratien har den fulla sysselsättningen och successiva förbättringen av arbetslivets villkor alltid varit själva kärnan i samhällsbygget. Dessa frågor är lika viktiga idag som någonsin tidigare.

SOCIALDEMOKRATINS frågeägarskap när det gäller sysselsättningen har dock försvagats under lång tid. ”Jobben” blev den viktigaste frågan i valet 2006, men det var Moderaterna som genom sin definition av ”utanförskapet” och ”arbetslinjen” kom att sätta ramarna för debatten. Inför valet 2010 misslyckades Socialdemokraterna med att göra villkoren i arbetslivet till en huvudfråga. Trots en arbetslöshet som letat sig upp kring 7-8 procent, handlade valrörelsen om allt annat än det som just nu händer på arbetsmarknaden.

Arbetslivet och ekonomin förändras nu i snabb takt, både av strukturförändringar kopplade till globalisering och tek-

nikutveckling, och genom den borgerliga regeringens politiska beslut. Här måste socialdemokratin bli en starkare oppositionsröst i debatten.

ARBETARRÖRELSENS TANKESMEDJA tar därför initiativ till en rapportserie som behandlar frågan om full sysselsättning ur en mängd olika perspektiv. Ambitionen är att försöka diskutera vad som händer i arbetslivet och på arbetsmarknaden; vilka jobb som växer fram och hur människor påverkas när arbetslivets villkor förändras. Kan vi komma tillbaka till full sysselsättning? På vilka sätt kan sysselsättningen främjas? Vad typ av efterfrågepolitik och utbudspolitik krävs, och vilken politik är möjlig att föra idag? Vilken roll spelar utbildning och den ekonomiska politiken? Hur ser det nationella handlingsutrymmet egentligen ut? Och hur förändras villkoren för dem som idag befinner sig i arbete?

NAMNET PÅ DETTA PROJEKT ÄR: "*Socialdemokratin utmaning: full sysselsättning*". Denna fråga spänner dock över många olika områden. En framgångsrik politik för ett mer jämlikt och hållbart arbetsliv måste förmå binda samman arbetsmarknadspolitik, utbildningspolitik, näringspolitik, ekonomisk politik, socialpolitik och flera andra politikområden till en helhet som drar åt samma håll.

Vi har bett utredare, forskare, debattörer och arbetarrörelsen närstående personer att bidra med kortare eller längre rapporter och essäer på detta breda och viktiga tema, med start till kongressen 2011 och därefter fortlöpande under de kommande åren. Vår förhoppning är att dessa rapporter

ska få en bred spridning inom arbetarrörelsen och sporra till förnyade diskussioner om hur socialdemokratin kan återta det politiska initiativet när det gäller arbetsmarknadens funktionssätt.

Socialdemokratin är i trängande behov av en både konkret och principiell debatt kring dessa centrala frågor. För innehållet i varje rapport ansvarar respektive författare. Men för att sparka igång en bred diskussion, är vi många som bär ansvaret.

I ett första skede presenterar Tankesmedjan åtta rapporter:

”Den globala utmaningen och jämlikhetens grunder”

Anders Nilsson (stadssekreterare i Göteborg) och **Örjan Nyström** (tidigare utredare på LO i Göteborg) har tillsammans skrivit en omfattande rapport som efterfrågar det som kallas ett ”strukturecykel- perspektiv” på politiken. Det reser frågor om politikens konsekvenser på flera decenniers sikt och hur mer grundläggande förskjutningar i ekonomin och samhället formar just vår tids aktuella strukturomvandling.

En socialdemokratisk reformistisk politik måste ta avstamp i en dylik mer långsiktig och djuplodande förståelse av samtidens utmaningar för att hamna rätt, även på kort sikt. Det politiska handlingsutrymmet är aldrig givet, men det kan finnas drag och tendenser i strukturomvandlingen som möjliggör eller försvårar olika sorters politik. Författarna rensar i begreppen, beskriver föreställningar och förändringar och visar på hur en mer sammanhållen reformistisk socialdemokratisk politik skulle kunna se ut.

”En förestäld maktlöshet”

Ingemar Lindberg (utredare och debattör) har skrivit en essä med utgångspunkt i frågan om huruvida full sysselsättning längre är en möjlig politisk målsättning. Han beskriver hur svensk arbetarrörelse länge präglats av en både förestäld och verklig maktlöshet kring den bestående massarbetslösheten och hur ideologiska förskjutningar och förändrade maktförhållanden gjort att den fulla sysselsättningens betydelse trängts tillbaka till förmån för andra ekonomisk-politiska prioriteringar.

Omläggningen av den svenska socialdemokratins ”jobbpolitik” sammanfaller med ett större samhällspolitiskt skifte i de europeiska välfärdsstaternas utveckling. Men socialdemokratien har också underskattat struktur- och näringspolitikens möjligheter. Globaliseringen ställer större krav på fackligt och politiskt handlande över nationsgränserna. Tillsammans med fackför-eningsrörelsen borde socialdemokratien försöka söka nya partners inom Europa för att undanröja den europeiska massarbetslösheten.

”Arbetstiden och ett hållbart arbetsliv”

Daniel Gullstrand (arbetstidsexpert på Unionen) och **Karin Ehlin Kolk** (student vid Handelshögskolan i Stockholm, s-studentmedlem) har tillsammans skrivit en rapport om frågan om arbetstid. Diskussionen om sex timmars arbetsdag dyker upp med jämna mellanrum, men frågan om arbetstid och ett hållbart arbetsliv är mycket större än så och handlar om sådant som semester, olika typer av ledighet, pensionsålder, arbetets intensitet och, kanske främst, arbetstidens förläggning.

I olika länder har arbetstidsförkortningar hanterats på olika sätt, och det finns en stor heterogenitet i hur lång arbetstidsnormen

är. Det finns dessutom en välkänd skillnad mellan mäns och kvinnors arbetstid. På senare år har diskussionen om det gränslösa arbetet tagit allt mer plats – det faktum att arbetet flyter över i fritid och privatliv, något som gör det extra svårt att reglera övertidsarbete på ett effektivt sätt. Sammantaget vill rapporten ge en överblick över hur diskussionen kring arbetstid ser ut idag, och bidra till diskussionen om hur ett ”normalt” arbetsliv ska fungera.

”Någonting har hänt med våra arbetstider”

Johan Rydstedt (utredare i Arbetarrörelsens Tankesmedja) skriver om sin rapport:

Någonting har hänt med våra arbetstider. I dag lever en stor grupp människor, framför allt i lågbetalda service- och omsorgsyrken, i ständig osäkerhet om hur nästa veckas arbetstider och inkomster kommer att se ut. Många får nöja sig med deltid trots att de egentligen skulle vilja jobba mer. Samtidigt har medelklassgrupper problem med att de arbetar mer än någonsin.

”Socialdemokratin och staten”

Dan Andersson (utredare, tidigare chefekonom på LO) har skrivit en essä om socialdemokratins förändrade förhållande till staten. Förståelsen av socialdemokratins politiska tillbakagång kan inte sökas i enskilda händelser under senare år, utan handlar om en mer strukturell förändring där socialdemokratin lämnat det sammanhängande synsätt man tidigare haft på statens uppgift som möjliggörare av enskilda människors kapaciteter. I stället har staten marknadsiserats och liberaliserats så att den nu inte längre fullgör de uppgifter den fått av medborgarna på något tillfredsställande sätt.

Genom staten kanaliseras den samhörighet och solidaritet som bygger ihop ett samhälle. Staten bygger på tillit, och en välfun-

gerande välfärds- och rättsstat främjar också tilliten. Det är när staten inte längre förmår upprätthålla sin förmåga att trygga invånarnas behov, som andra sammanslutningar växer: baserade på nation, tradition, ras eller dylikt. Statens försvagning, i en tid när globaliseringen gör att behovet av organiserad trygghet blir större, underblåser Europas bruna rörelser. Socialdemokratin har allt att vinna på ett förnyat samhällsbyggarperspektiv på staten.

”Klimatpolitik och full sysselsättning”

Denna rapport av **Lena Sommestad**, professor i ekonomisk historia, tar sin utgångspunkt i att klimatförändringarna kommer att driva fram stora förändringar i näringslivets struktur och därmed i sysselsättningen. Sommestad menar att klimatfrågan kan skapa en plattform för en progressiv renässans, inte minst inom sysselsättningspolitiken. En omställning av samhällsekonomin främjas av en jämlik inkomstfördelning, bra sociala trygghets-system, god utbildning och en aktiv arbetsmarknadspolitik.

”Ekonomiska politikens betydelse för sysselsättningen”

Anne-Marie Lindgren, utredningschef i Arbetarrörelsens Tanke- och utredningsmedja, skriver om den ekonomiska politikens betydelse för sysselsättningen, med tonvikt vid frågor kring inflationsmålet, överskottsmålet och skattesystemet.

Är det en bra metod att öka sysselsättningen att subventionera vissa branscher, eller är det bara att flytta sysselsättning mellan branscher, samtidigt som konkurrensen mellan olika företag snedvrids på ett sätt som inte självklar gagnar produktivitetsutvecklingen? Det är en fråga som behandlas i rapporten. En annan fråga gäller inflationsmålet. Det finns röster för att höja inflationsmålet för att

göra det möjligt att öka sysselsättningen. Men kanske är den viktiga frågan snarare hur man ska beräkna den inflation som ska föranleda åtstramningar i penningpolitiken?

"Från frihet i studievalet till frihet i yrkesvalet"

Levi Svenningsson (utredare i tankesmedjan) och **Jonas Olofsson** (skolforskare) skriver om sin rapport:

Friheten att välja utbildning bör inte begränsas till en kort period i ungdomsåren, den bör vara en återkommande möjlighet och på så vis vidga friheten i arbetsvalet för de vuxna, hävdade Olof Palme i början av 1960-talet och föregrep den synvinkel på utbildning, som vi idag kallar livskångt lärande. Detta frihetliga perspektiv på utbildning och arbete är lika aktuellt nu som då. Möjligheterna till att skola om sig en eller flera gånger under livets gång bör ses som en rättighet, för ungdomar, som inte genast fullföljt gymnasieskolan, för vuxna, särskilt de som saknar grundläggande utbildning och självklart ska de som är arbetslösa eller sjukskrivna kunna skola om sig till nya arbeten. Svenningsson/Olofsson-rapporten beräknas utkomma i augusti 2011.

Anne-Marie Lindgren, utredningschef, och **Kajsa Borgnäs**, projektledare, arbetar med Arbetarrörelsens Tankesmedjas rapportserie "Socialdemokratins utmaningar".

Arbetarrörelsens Tankesmedjas hittills utgivna rapporter (2006-2011)

Ekonomisk politik och full sysselsättning (Rapport nr 36/2011)
Anne-Marie Lindgren kopplar ihop den ekonomiska politiken med
jobbpolitiken och lägger tonvikten på frågor kring inflationsmålet,
överskottsmålet och skattesystemet.

En förestäld maktlöshet (Rapport nr 35/2011)
Ingemar Lindberg menar att omläggningen av den svenska social-
demokratins ”jobbpolitik” sammanfaller med ett större samhällspoli-
tiskt skifte i de europeiska välfärdsstaternas utveckling. Men
socialdemokratin har också underskattat struktur- och näringspoli-
tikens möjligheter.

Klimatpolitik och full sysselsättning (Rapport nr 34/2011)
Lena Sommestad konstaterar att Socialdemokraterna kan återta initia-
tivet när det gäller att koppla klimatfrågan till en politik för full syssel-
sättning. Det finns stora skillnader mellan borgerlig och
socialdemokratisk syn på klimatpolitik och sysselsättning.

Socialdemokratin och staten (Rapport nr 33/2011)
Dan Anderssons essä om socialdemokratins förändrade förhållande till
staten. Förståelsen av socialdemokratins politiska tillbakagång kan
inte sökas i enskilda händelser under senare år, utan handlar om en
mer strukturell förändring där socialdemokratin lämnat sitt samman-
hängande synsätt på statens uppgift som möjliggörare av enskilda
människors kapaciteter. I stället har staten marknadsiserats.

Sjukförsäkringen: Regeringens lilla reträtt (Snabbanalys nr 31/2011)
Moderaterna gör nu en liten men dock reträtt om utförsäkringarna. Det
har suttit långt inne, men kritiken – och statistiken – blev till slut
omöjlig att klara. Fast de nya reglerna ska inte gälla förrän nästa år.
Många hinner alltså råka illa ut innan dess. Och vad den ”individuella
prövningen” egentligen kommer att innebära i form av verkliga för-
ändringar, det återstår att se, skriver Anne-Marie Lindgren.

Finland – ett delat land? (Snabbanalys nr 30/2011)
Sannfinländarnas frammarsch, Socialdemokraternas svåra läge, poli-
tiska skandaler och EU-kritik präglar valrörelsen – ett val som ser ut

att avgöras lika mycket av globaliseringens konsekvenser som av partiernas konkreta ställningstaganden i olika inrikespolitiska frågor. Arbetsrörelsens Tankesmedjas utredare Kajsa Borgnäs gör här en översikt av det politiska läget i Finland.

De nya bidragstagarna (Snabbanalys nr 29/2011)

Martin Lindblom skriver: "Den borgerliga regeringen säger sig föra en kamp mot bidragsberoendet. Men med frikostiga skattereduktioner för ROT- och RUT-tjänster har den skapat en ny och snabbt växande klass av bidragsmottagare. Statsfinansiellt har subventionerna nu blivit så dyra att de tränger ut andra angelägna samhällsuppgifter. I år kommer staten att betala lika mycket för ROT och RUT som för polisväsendet.

Socialförsäkringsutredningen (Snabbanalys nr 28/2011)

Bo Jangenäs och Levi Svenningsson har tittat närmare på direktiven i den av regeringen tillsatta parlamentariska Socialförsäkringsutredningen. Det visar sig att någon påtaglig förändring av ersättningsregler och finansiering av arbetslöshetsförsäkringen inte ska utredas!

Arbetstiden och ett hållbart arbetsliv (Rapport nr 32/2011)

Daniel Gullstrand och Karin Ehlin Kolk har skrivit rapport 32, som ingår i Tankesmedjan-serien "Socialdemokratins utmaningar". Denna rapportbok innehåller även Johan Rydsteds tidigare Snabbanalys nr 27, "Någonting har hänt med våra arbetstider", här med rapportnummer 33/2011.

Den globala utmaningen, jämlikhetens grunder (Rapport nr 31/2011)

Med rapport nr 31 inleder Örjan Nyström och Anders Nilsson en Tankesmedjan-serie skrifter som diskuterar både med bredd och djup frågan om vad som krävs för att socialdemokratien åter ska framstå som den ledande kraften i kampen för den fulla sysselsättningen.

Är skatter skadliga? (Rapport nr 30/2011)

Det behövs en ny, övergripande utredning om hela skattesystemet. Vad som är centralt i en sådan översyn lyfts fram i Anne-Marie Lindgrens rapport, som är Tankesmedjans 30:e och den tredje som tar upp skattepolitiken.

Någonting har hänt med våra arbetstider (Snabbanalys nr 27/2011)

Någonting har hänt med våra arbetstider. I dag lever en stor grupp människor, framför allt i lågbetalda service- och omsorgsyren, i

ständig osäkerhet om hur nästa veckas arbetstider och inkomster kommer att se ut. Många får nöja sig med deltid trots att de egentligen skulle vilja jobba mer. Samtidigt har medelklassgrupper problem med att de arbetar mer än någonsin, konstaterar Arbetarrörelsens Tankesmedjans utredare Johan Rydstedt.

Allt fler rödgröna kommunstyren (Snabbanalys nr 26/2011)

Efter valet i höstas ökade antalet röda och rödgröna kommunstyren från 93 till 107. Detta kan låta mystiskt med tanke på att både S och V förlorade både i procent och mandat. Men tack vare det vinnande Miljöpartiet och dess ökade aptit att ta ”regeringsansvar” kom många nya rödgröna samarbeten till stånd – samtidigt som antalet alliansstyren fortsatte att minska, noterar Ove Andersson.

Arbetslöshetsförsäkringen – ett reformförslag (Rapport nr 29/2011)

Arbetarrörelsens alternativ till en statligt administrerad, obligatorisk arbetslöshetsförsäkring bör vara att stärka a-kassornas ställning som demokratiska organisationer och att utveckla dessas samverkan med fackliga och andra organisationer som kan medverka i arbetet med att stödja dem som drabbas av arbetslöshet. En solidarisk och allmän försäkring där alla arbetslösa är med är en viktig del i den svenska arbetsmarknadsmodellen och för välfärden, skriver författarna till denna rapport, Bo Jangenäs och Levi Svenningsson.

Sänkta lägstalöner lösningen? (Snabbanalys nr 25/2011)

OECD följer samma tankemodell som den svenska borgerliga regeringen, att ”jobbpolitiken” främst är en fråga om ekonomiska incitament. Men är verkligen sänkta lägstalöner, obligatorisk a-kassa, skärpta sanktioner mot arbetslösa och försämrat anställningsskydd det som skapar nya arbeten? I Tankesmedjans snabbanalys nr 25 analyseras OECDs rekommendationer av Anne-Marie Lindgren, som lyfter fram alternativa synsätt.

Bostadsbubblan (Snabbanalys nr 24/2010)

Den internationella debatten har börjat uppmärksamma att den höga skuldsättningen hos såväl hushåll som företag nu försvårar återhämtningen efter finanskrisen, konstaterar Arbetarrörelsens Tankesmedjans utredningschef Anne-Marie Lindgren. Hon diskuterar vad som kan och bör göras för att undvika att den så kallade bostadsbubblan briserar.

Resultaten sjunker i svenska skolorna (Snabbanalys nr 23/2010)
Resultaten i de svenska skolorna sjunker, det visar både svenska och internationella studier. Utbildningsminister Jan Björklund skyller som vanligt på den socialdemokratiska skolpolitiken. Det håller inte.

Regeringen misstolkar utredning (Snabbanalys nr 22/2010)
Regeringen har ännu en gång lyckats prångla ut ett pressmeddelande som vantolkar en utredningsrapport. Denna gång är det Långtidsutredningens rapport "Vägen till arbete – arbetsmarknadspolitik, utbildning och arbetsmarknadsintegration" som misshandlats. Den säger inta alls att "arbetsmarknadspolitik fungerar ganska väl". Ändå är det vad regeringens pressmeddelande hävdar! konstaterar Anne-Marie Lindgren.

Boulton – en studie i finanskapitalism (Snabbanalys nr 21/2010)
Boulton är uppenbarligen fastighetsägaren från helvetet, konstaterar Arbetarrörelsens Tankesmedjas utredningschef Anne-Marie Lindgren i snabbanalysen "Boulton – en studie i finanskapitalism". Men granskning-en kan föras djupare än till de hårdföra affärsmetoderna; bolaget är en illustration till dagens spekulativa kapitalism, som i miniatyr speglar mönstren i den pågående finanskrisen.

Vårdnadsbidraget: Lär av Norge! (Snabbanalys nr 20/2010)
Vårdnadsbidraget har existerat i två och ett halvt år och finns nu i 120 av Sveriges 290 kommuner. Över 90 procent som får vårdnadsbidrag är kvinnor. De flesta av dem är redan ekonomiskt svaga och har en svag ställning på arbetsmarknaden. Det norska vårdnadsbidraget skapade med tiden omfattande segregationsproblem. En betydande grupp av de som tar emot vårdnadsbidrag – precis som det var i Norge – är kvinnor med utländsk bakgrund, i segregerade områden, konstaterar Tankesmedjas Emmy Widqvist.

Kollektivavtalsmodellen på spel också i Danmark
(Snabbanalys nr 19/2010)
Steg för steg har den danska fackförenings-rörelsens makt och inflytande reducerats, enligt en strategi som är lätt att känna igen från vad som har skett och sker i Sverige. I Danmark som i Sverige står den fria förhandlingsrätten och kollektivavtalsmodellen på spel. Det visar utredaren Levi Svenningsson.

Den förbiåkta järnvägen (Snabbanalys nr 18/2010)

Regeringens järnvägspolitik har hamnat på fel spår. • I stället för att satsa på underhåll och investeringar skärs anslagen till Trafikverket ner. • Nya banor förblir obbyggda därför att regeringen kräver orealistisk medfinansiering från kommuner och näringsliv. • SJ som bolag tvingas prioritera vinst – inte att ersätta sina åldersstigna slitna långsamma tåg med snabba moderna. • Järnvägstrafiken knäcks av kortsiktigt marknadstänkande. • Konsekvens: Förra vinterns tågkaos kommer att upprepas. Alica Selmanovic skrev rapporten.

Riksrevisionen nagelfar jobbpolitiken (Snabbanalys nr 17/201)

Sverige bedriver samma arbetsmarknadspolitik som prövats (och misslyckats) i Danmark och Nederländerna. Det är inte insatsen för de arbetslösa som är i fokus, utan önskan att på skattebetalarnas bekostnad skapa en marknad för vinstdrivande företag. Riksrevisionen är kritisk mot att resultatet av den förda arbetsmarknadspolitikerna inte utvärderas, konstaterar Levi Svenningsson.

Regeringens attack mot LAS (Snabbanalys nr 16/2010)

Alica Selmanovic visar hur regeringen bedriver ett dubbelspel när det gäller anställningstryggheten. Regeringen säger att den inte tänker försämra LAS. Men det är ändå precis vad som sker – bakvägen, via små steg.

Personlig assistans – eller RUT? (Snabbanalys nr 15/2010)

Regeringen tar resurser som skulle kunna gå till sjuka, arbetslösa och personer med omfattande funktionsnedsättningar och använder dem för att finansiera avdrag som utnyttjas av dem som har mest. Regeringen skär ner i den budget som kan användas för att skapa arbeten inom personlig assistans och satsar dem på RUT-tjänster som gett mycket få heltidsarbeten, konstaterar Emmy Widqvist.

Ekonomipriset hyllning till regeringens jobbpolitik?

(Snabbanalys nr 15/2010)

Är det regeringens ”jobbpolitik” som fått årets ”Nobelpris” i ekonomi? Om man läser svenska affärstidningar kan man få det intrycket. De tre pristagarna har förvisso skapat en teoretisk modell som visar hur olika typer av politiska instrument påverkar arbetsmarknad och arbetslöshet. Men deras forskning ger inga svar på vad som är önskvärt att göra, påpekar Anne-Marie Lindgren.

Förändra sjukförsäkringen! (Snabbanalys nr 13/2010)

Stoppa alla utförsäkringar till dess regeringen gjort en ordentlig översyn, uppmanar Tankesmedjans utredningschef Anne-Marie Lindgren.

Klyftorna ökar i Moderaternas Sverige (Snabbanalys nr 12/2010)

Reinfeldt förnekar envist att klyftorna ökar i Sverige. Det är märkligt, inte bara med tanke på hur statistiken ser ut, konstaterar Anne-Marie Lindgren. – För vad var det uttalade moderata skälet till att sänka skatten för löntagare, men inte för pensionärer, sjukskrivna och arbetslösa? Och vad var det lika uttalade skälet till att sänka ersättningarna från a-kassa och sjukförsäkring?

Frihet och ofrihet i framtidens Sverige (Snabbanalys nr 11/2010)

Den amerikanska drömmen är en mardröm i USA, men har varit en realitet i Sverige. Med nästan kuslig precision har regeringen under de senaste fyra åren satt igång processer som på sikt leder till ett helt annat samhälle. Privilegiesamhället återkommer i ny tappning och Sveriges konkurrenskraft försvagas, konstaterar ekonomen och statsvetaren Daniel Lind.

Ger jobbskatteavdraget nya jobb? (Snabbanalys nr 10/2010)

I söndagens TV-debatt mellan Mona Sahlin och Fredrik Reinfeldt fick båda frågan hur många jobb som jobbskatteavdraget skapat. Fredrik Reinfeldt svarade ”75 000”. Mona Sahlin svarade ”nästan inga alls”. Vem har rätt? Svaret ges i denna SNABBANALYS.

Hur skötte regeringen Saab-affären? (Snabbanalys nr 9/2010)

Regeringen skryter med att ha räddat Saab undan nedläggning. Nu har desutom alliansregeringens ansvarige för Saab-affären skrivit en bok om detta. Men hur bra var egentligen regeringen? Fordonsindustrianalytiker Aleksandar Zuza har skrivit en snabbanalys med anledning av statssekreterare Jöran Hägglunds Saab-bok och kommit fram till att Saab räddades snarare trots än tack vare regeringens agerande.

Leder fas 3 till arbete? (Snabbanalys nr 8/2010)

– Moderaterna hävdar att de står för ar på att deltagare i fas 3 i praktiken utför ordinarie arbetsuppgifter. De blir inte bara gratisarbetskraft för arbetsgivaren, utan till och med en extra intäkt, konstaterar Alica Selmanovic och Emmy Widqvist, som granskar effekterna av Jobb- och utvecklingsgarantins tredje fas.

Regeringens jobbpolitik (Snabbanalys nr 7/2010)

Väljarna har rätt att veta hur regeringens jobbpolitik är tänkt att fungera – att sänka löner är en förutsättning för att regeringens politik ska leda till fler jobb och att löntagarna finansierar sina skattesänkningar med just sänkta löner, konstaterar analysförfattarna Daniel Lind och Jonas Olofsson.

Vad innebär ”arbetslinjen”? (Snabbanalys nr 6/2010)

– Moderaterna hävdar att de står för ”arbetslinjen”, medan socialdemokraterna nöjer sig med att låta folk leva på ”bidrag”. Det är nonsens. Socialdemokraterna/de rödgröna har snarast mer genomarbetade åtgärdsprogram för fler jobb än vad de borgerliga partierna har.

Industriarbetarna förtjänar ny regering (Snabbanalys nr 5/2010)

– För att förstå den borgerliga regeringens politik under den gångna mandatperioden och dess långsiktiga ambitioner kan man med fördel studera hur den har förhållit sig till industrin och dess anställda, skriver ekonomen och statsvetaren Daniel Lind och fortsätter: "Bakom det nymoderata språkbruket om det nya och enda arbetarpartiet döljer sig en tydlig industrifientlig och antifacklig agenda."

Återskapa solidarisk a-kassa! (rapport nr 27/2010)

En solidarisk och allmän försäkring där alla arbetslösa är med hör självfallet till den svenska välfärdens kärna. Det skriver författarna till denna rapport, Bo Jangenäs och Levi Svenningsson, som lägger fram konstruktiva förslag om hur det ska gå till att återskapa en bra arbetslöshetsförsäkring efter att den monterats ned av den borgerliga regeringen.

Erlander och välfärden (rapport nr 26/2010)

Statsminister Fredrik Reinfeldt (M) sa sig i valrörelsens inledning vara socialdemokratiska statsministern Tage Erlanders politiska arvtagare. Detta häpnadsväckande utspel har föranlett Anne-Marie Lindgren att skriva en rapport där hon beskriver vad Erlander egentligen stod för i välfärdspolitiken, skattepolitiken, arbetsmarknadspolitiken och utbildningspolitiken – och ideologiskt. Inte mycket av det synes Reinfeldt ha tagit efter, tvärtom!

Ett kulturlyft för Sverige (rapport nr 25/2010)

Carl Tham diskuterar i rapporten kulturpolitikens värderingar och villkor, också i ett historiskt perspektiv och ställer frågan varför kulturpolitik och

satsningar på konst på något sätt anses vara något extra, utanför vad som är nödvändigt och ofrånkomligt, en sidofråga. Socialdemokraterna i Sverige – efter norskt föredöme – borde satsa på en ökning av statsstödet på ca 2,5 miljarder och en motsvarande ökning i kommunerna.

Sjukförsäkringen (Snabbanalys nr 4/2010)

Anne-Marie Lindgren granskar effekterna av alliansregeringens försämringar i sjukförsäkringen. Hon hänvisar till en rapport från Arbetsförmedlingen, som slår hål på hela myten om att långtidssjuk-skrivningar bara är en fråga om för generösa ersättningar.

De andra 50 procenten, då? (rapport nr 24/2010)

Rapporten diskuterar hur de som inte söker sig till högskola får bästa tänkbara väg in i arbetslivet. De fyra rapportförfattarna Irene Wennen, Jonas Olofsson, Anne-Marie Lindgren och Levi Svenningsson har som utgångspunkt att alla inte kommer att börja läsa på universitet, drygt 50 procent söker sig ut i arbetslivet andra vägar. Hur ska deras utbildningar se ut så att de får jobb och undviker att fastna i långtidsarbetslöshet och utanförskap?

Politikerna och medielogiken (rapport nr 23/2010)

LOs förre chefekonom Dan Andersson skriver om hur medieutvecklingen påverkar valrörelser och medborgarnas röstbenägenhet. Han ställer frågan: Vad händer med medborgarna/väljarna när medier fyller ut politikens vakuum? Genomgången utmynnar i 14 slutsatser. En är att medierna satsar allt mindre resurser på kvalitativ journalistik och det i slutänden leder till ökande dominans för populistisk och förenklad rapportering om politiken och politikerna och att det i sin tur missgynnar Socialdemokraterna.

Barnfattigdomen i Sverige (rapport nr 22/2010)

1999 levde 345 000 barn i fattiga familjer, 2006 hade antalet visserligen minskat till 229 000, men omfattade ändå 12 procent av alla barn. Färsk alarmernade statistik pekar på att denna siffra, barn som lever i ekonomiskt utsatta familjer, ökat till 13,7 procent år 2010. I rapporten ”Jämlik startpunkt? Knappast” resonerar författaren Jesper Bengtsson kring möjliga strategier för att åter minska barnfattigdomen.

Vad kostar bostadsbristen? (rapport nr 21/2010)

Alica Selmanovic går igenom konsekvenserna av ett för lågt och för

obalanserat bostadsbyggande. Hon lägger fram ett åtgärdsprogram i nio punkter, åtgärder hon menar att politikerna behöver vidta för att den sociala bostadspolitiken åter ska fungera.

Det andra Stockholm (rapport nr 20/2010)

Hur arbetar och lever egentligen människorna som inte räknas som Stockholms medelklass, alltså de 350.000 som finns i huvudstadsregionens LO-yrken? Svaret presenteras i rapporten, som utarbetats av Johan Rydstedt, i nära samarbete med LO-distriktet i Stockholms län och med regionens fackliga avdelningar i Hotell- och Restaurang, Handels, Kommunal, Fastighets och Byggnads.

Rundgång! (snabbanalys nr 3/2010)

Anne-Marie Lindgren granskar regeringens ”arbetslinje” som den bedrivs i den sk rehabiliteringskedjan. Hon är inte nådig när hon ser vad satsningen åstadkommer – eller rättare, vad den inte åstadkommer: ”Bistert uttryckt: de som fått lämna sjukförsäkringen har inte utförsäkrats till arbete och egen försörjning. De har utförsäkrats till ”jobsökaktiviteter” på Arbetsförmedlingen, som – om man går efter erfarenheterna av långtidsarbetslösheten – kommer att ge resultat i mycket få fall”.

Borgs dogmer (rapport nr 19/2010)

Rapporten författad av Peeter-Jaan Kask och Anne-Marie Lindgren, granskar teorierna bakom regeringspolitiken, både de mer specifika kring skatter och socialförsäkringar, och de mer övergripande kring marknadens överlägsenhet och de ekonomiska klyftornas betydelse. Granskningen görs både mot andra forskningsresultat än de regeringen åberopar och mot de faktiska erfarenheterna av vad regeringspolitiken egentligen lett till.

Vinstvarning! (rapport nr 18/2010)

När skattefinansierade verksamheter drivs i privat regi, ska det då vara möjligt att ta ut vinst på verksamheten? Den här rapporten granskar begreppet vinst, vad som skapar vinst och vad som skiljer villkoren för vinst inom den skattefinansierade sektorn från villkoren på den privata marknaden. Rapportförfattaren Anne-Marie Lindgren går igenom erfarenheterna av de senaste decenniernas privatiseringar och jämför dem med de syften, som ursprungligen angavs.

Friskolor (snabbanalys nr 2/2010)

Anne-Marie Lindgren analyserar betydelsen av friskolornas inverkan på elevernas resultat: • Blir resultaten bättre med friskolor? • Har friskolor högre betyg? • Att jämföra äpplen med päron • Hur skiljer sig friskolorna från de kommunala? • Spelar driftsformen någon roll för skolresultatet? • Leder konkurrens till bättre skolresultat?

Rödgrön EU-politik (rapport nr 17/2010)

Rapporten författad av Mats Engström pekar ut en rad konkreta möjligheter för en kommande rödgrön regering att lägga om kursen i den svenska EU-politiken. Engström har valt ut åtta huvudområden där han ser praktiska möjligheter att ta initiativ, som den nuvarande regeringen mer eller mindre försummat.

ROT och RUT (snabbanalys nr 1/2010)

I snabbanalysen granskas de kontroversiella avdragen ROT och RUT. Anne-Marie Lindgren tar upp följande frågor: • Skapar subventionen jobb? • Underlättar avdragen vardagslivet? • Ökar arbetsutbudet? • Blir svarta jobb vita? • Alternativ till RUT? • Kontant stöd eller in natura? • Vilka branscher ska samhället subventionera?

Ögonbindlar och integritet (rapport nr 16/2010)

LOs förre chefekonom Dan Andersson har skrivit rapporten ”Ögonbindlar i stället för mer öppenhet?”, som ges ut av Arbetarrörelsens Tankesmedja.

Den handlar om en växande marknad för information om individer – och inte minst om arbetskraften. Det handlar om personlig integritet, precis som i diskussionen om den så kallade FRA-lagen.

Det måste finnas arbeten! (rapport nr 15/2009)

Det måste finnas arbeten, för att arbetslösheten ska minska. Balansen mellan utbud och efterfrågan måste återskapas genom en efterfrågestimulerande ekonomisk politik och en aktiv arbetsmarknadspolitik, skriver de båda arbetsmarknadspolitiska experterna Bo Jangenäs och Levi Svenningsson i rapporten där de bland annat refererar några av de avtryck som samma sorts politik som den som nu bedrivs i Sverige har gjort i Finland, Danmark och Norge.

Jobben först – men hur? (rapport nr 14/2009)

16 svenska samhällsanalytiker – forskare, politiker, utredare och ekonomer – delar med sig av sina kunskaper kring arbetsmarknad och ekonomisk utveckling på litet längre sikt. Intervjuerna är gjorda av

journalisterna Agneta och Bengt Rolfer, som ställde frågan till de 16: Går det att hantera den akuta krisen och samtidigt bedriva en politik som tryggar välfärden och jobben på lång sikt – för alla?

Hur helig är blockpolitiken? (rapport nr 13/2009)

Blockpolitiken kan verka cementerad i svensk politik. Men bara på riksplanet. I kommuner och landsting är trenden annorlunda. Där blir antalet blocköverskridande styren fler och fler. Främst är det moderatledda allianser som tvingas bort från makten. Detta visar en rapport som utarbetats av Ove Andersson, kanslichef i Arbetarrörelsens Tankesmedja. Rapporten beskriver också hur dåliga kommuner och landsting är på att informera om hur den politiska makten utövas.

Makten över debatten – partiernas finansiering (rapport nr 12/2009)

Kopplingen mellan socialdemokratin och LO är öppen, välkänd och väl granskad sedan mer än 100 år tillbaka. När det gäller övriga partier är eventuella kopplingar till stora externa bidragsgivare betydligt mindre genomlyst. I denna rapport granskar Sandro Wennberg framför allt Moderaternas ekonomi och personsambanden mellan Moderaterna och näringslivet.

Arbetsmarknadspolitik i förfall (rapport nr 11/2009)

Vilka är aktörerna bakom det förfall i arbetsmarknadspolitik som vi nu kan bevittna och som kommer att drabba dem som blir arbetslösa de kommande åren?– Vi menar att välfärdsstatens sociala medborgarskap och den aktiva arbetsmarknadspolitik som måste återupprättas, skriver de båda arbetsmarknadspolitiska experterna Bo Jangenäs och Levi Svenningsson i denna rapport från Arbetarrörelsens Tankesmedja: ”Arbetsmarknadspolitik i förfall”.

Strukturomvandlingen och trygghetssystemen (rapport nr 10/2009)

Ombudsman Anders Nilsson och utredare Örjan Nyström, tidigare verksam vid LO i Göteborg, efterlyser i en rapport från Arbetarrörelsens Tankesmedja, ”Strukturomvandlingen och trygghetssystemen”, en socialdemokratisk helhetssyn på omställningsproblemen i arbetslivet och trygghetssystemen och förmåga att hantera dem. De ifrågasätter det nuvarande ”stuprörstänkandet” och skisserar på möjliga reformer såväl när det gäller omställningsarbetet som socialförsäkringarnas organisation.

Framtidens hållbara skatter (rapport nr 9/2009)

Rapporten "Framtidens skatter för framtidens välfärd" har utarbetats av Tankesmedjans utredningschef Anne-Marie Lindgren. Arbetet har pågått i ett par år och till stöd har hon haft en referensgrupp bestående av skattepolitisk expertis med anknytning till både LO och Socialdemokraterna. Rapporten, tillsammans med fem bilagor med kunskapsunderlag, består av 60 sidor.

Ta tillbaka demokratin! (rapport nr 8/2009)

Rapporten "Ta tillbaka demokratin" har väckt stort intresse inom arbetarrörelsen och diskuterats på åtskilliga möten över hela landet. Erfarenheterna från dessa möten har lett till vissa utvidgningar i denna andra upplaga av rapporten, där framför allt det avslutande avsnittet byggts ut med bland annat en diskussion om vinst eller inte i den skattefinansierade sektorn, och om driftsformen spelar någon roll eller inte. Rapportens författare är Anne-Marie Lindgren.

"Utanförskapet" statistikmissbruk (rapport nr 7/2008)

Regeringens påstående att mer än en miljon människor befinner sig i "utanförskap" och utgör en armé av "massarbetslösa" är grovt missvisande och ett oansvarigt bruk av offentlig statistik, som den ansvariga myndigheten, SCB, borde ha reagerat mot för länge sedan. Det skriver Bo Jangenäs och Levi Svenningsson, i rapporten Innanför "utanförskapet" De presenterar förslag till reformer.

Gränslös miljöpolitik (rapport nr 6/2008)

Denna framtidsinriktade rapport, skriven av Mats Engström ledarskribent på Aftonbladet, betonar politikens roll för att lösa klimatkrisen, med tonvikt på EUs roll.

Lär från misstaget i Norge (rapport nr 5/2007)

De norska erfarenheterna av ett vårdnadsbidrag när den ena föräldern stannar hemma med barnet har blivit så negativa att bidraget nu avvecklas. Den svenska regeringen borde dra lärdom av dessa erfarenheter och avstå från planerna på vårdnadsbidrag.

Förstudie om skattepolitiken (rapport nr 4/2007)

Arbetarrörelsens Tankesmedja startar i höst en större skatteutredning. Som utgångspunkt för den finns nu en skattepolitisk förstudie, som utarbetats av de båda före detta statssekreterarna Jan Larsson och Magdalena Andersson.

Skapar a-kassan arbetslöshet? (rapport nr 3/2007)

Nej, forskningen säger faktiskt inte entydigt att sänkt a-kassa med självklarhet leder till fler jobb och minskad arbetslöshet. Marika Lindgren Åsbrink granskar dels den ekonomiska, dels den sociologiska forskningen om sambandet mellan a-kassans storlek och nivån på arbetslösheten.

Vägen till gröna folkhemmet? (rapport nr 2/2007)

Det räcker inte med att diskutera energifrågorna i tekniska termer.

Miljö- och energifrågorna måste helt enkelt in i den vanliga politiken – stadsbyggandet, trafikpolitiken, jordbrukspolitiken och så vidare.

Därför har Arbetarrörelsens Tankesmedja tagit fram en studie som belyser konsekvenserna av klimatförändringarna, sedda ur en fördelningsspolitisk synvinkel. Författare: Mathias Tofvesson.

Ojämlighetens pris (rapport nr 1/2006)

Ökad lönedifferentiering, dvs fler låglönejobb, och färre regleringar, dvs fler osäkra anställningar och mer "flexibel" arbetstid är vanliga rekommendationer för att skapa fler jobb. Den borgerliga regeringens politik följer helt denna linje, med flera åtgärder som syftar till att skapa fler jobb inom framför allt låglönebranscher. I rapporten "Ojämlighetens pris", utarbetad av Anne-Marie Lindgren studeras effekterna av denna politik.

Föreningen Arbetarrörelsens Tankesmedja drivs gemensamt av LO, Socialdemokraterna och ABF.

Tankesmedjan bildades 2006 genom en sammanslagning av delar av LO-Idédebatt och Tankesmedjan Idé & Tendens (som drevs av Socialdemokraterna och ABF).

Arbetarrörelsens Tankesmedja ska på olika sätt stimulera debatten om de uppgifter och utmaningar arbetarrörelsen står inför i dagens föränderliga samhälle.

Debatt ska föras självständigt och värderingarna om frihet och jämlikhet ska hävdas med utgångspunkt i sakliga analyser av utvecklingen. Föreningen ska på ett ändamålsenligt sätt sprida sina idéer till olika samhällssfärer.

I föreningens ordinarie verksamhet ingår att

- göra analyser av samhällsförändringar
- utveckla idéer och stimulera en idédiskussion i för medlemmarna viktiga framtidsfrågor
- bygga nätverk för att understödja denna idéutveckling.

Vi ger ut debattskrifter, tar fram rapporter och ordnar seminarier. Vår hemsida ger möjlighet att följa detta arbete.

*

Styrelsen i Arbetarrörelsens Tankesmedja leddes från början av dåvarande biträdande partisekreteraren **Håkan Juholt**. Han efterträddes 2008 av förre förbundsordföranden i Metall, **Göran Johnsson**, som lämnar detta uppdrag i och med årsmötet våren 2011.

Barnhusgatan 16, 3 tr, 111 23 Stockholm

arbetarrörelsenstankesmedja.se • info@ts.lo.se

Kanslichef: **Ove Andersson**, ove.andersson@ts.lo.se

Utredningschef: **Anne-Marie Lindgren**, anne-marie.lindgren@ts.lo.se

Bokens titel: **Den globala utmaningen och jämlikhetens grunder**

Författare: **Örjan Nyström Anders Nilsson**

Antal sidor: 160

Pris: 125 kronor + porto. Vid köp av 5 ex eller fler är priset 90:- + frakt

Beställ via www.arbetarrörelsenstankesmedja.se

ARBETSTIDEN OCH ETT HÅLLBART ARBETSLIV

Daniel Gullstrand
& Karin Ehlin Kolk

NÅGONTING HAR HÄNT MED VÅRA ARBETSTIDER

Johan Rydstedt

Socialdemokratins utmaningar:
full sysselsättning

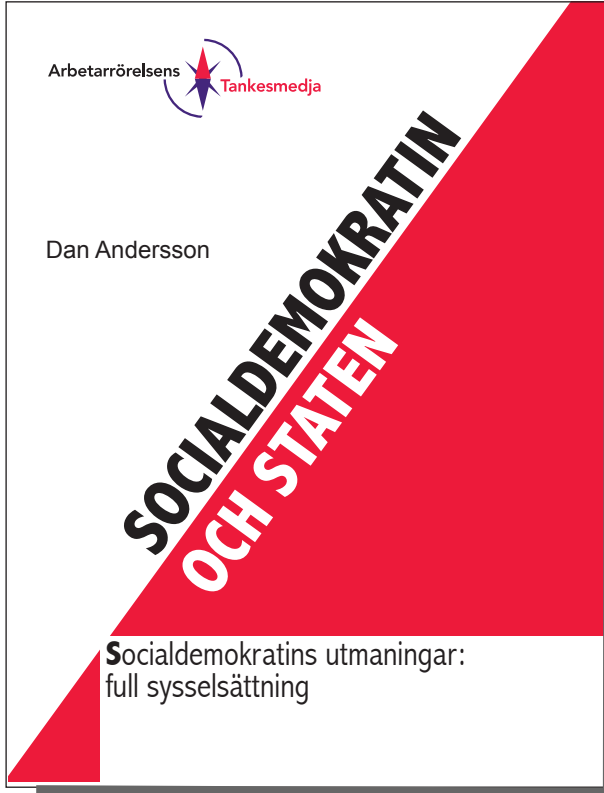
Bokens titel: **Arbetstiden och ett hållbart arbetsliv /
Någonting har hänt med våra arbetstider**

Författare: **Daniel Gullstrand Karin Ehlin Kolk / Johan Rydstedt**

Antal sidor: 64

Pris: 125 kronor + porto. Vid köp av 5 ex eller fler är priset 90:- + frakt

Beställ via www.arbetarrorsenstankesmedja.se

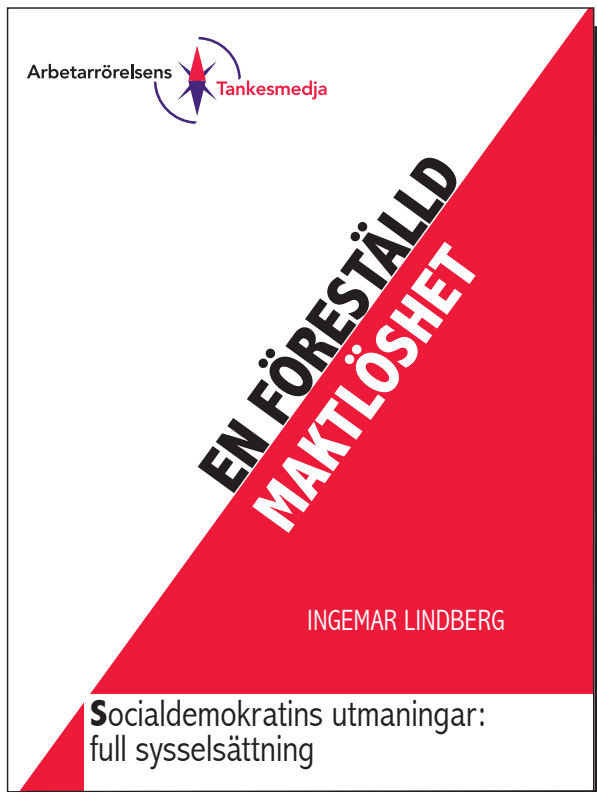
Bokens titel: **Socialdemokratien och staten**

Författare: **Dan Andersson**

Antal sidor: 112

Pris: 125 kronor + porto. Vid köp av 5 ex eller fler är priset 90:- + frakt

Beställ via www.arbetarrörelsenstankesmedja.se

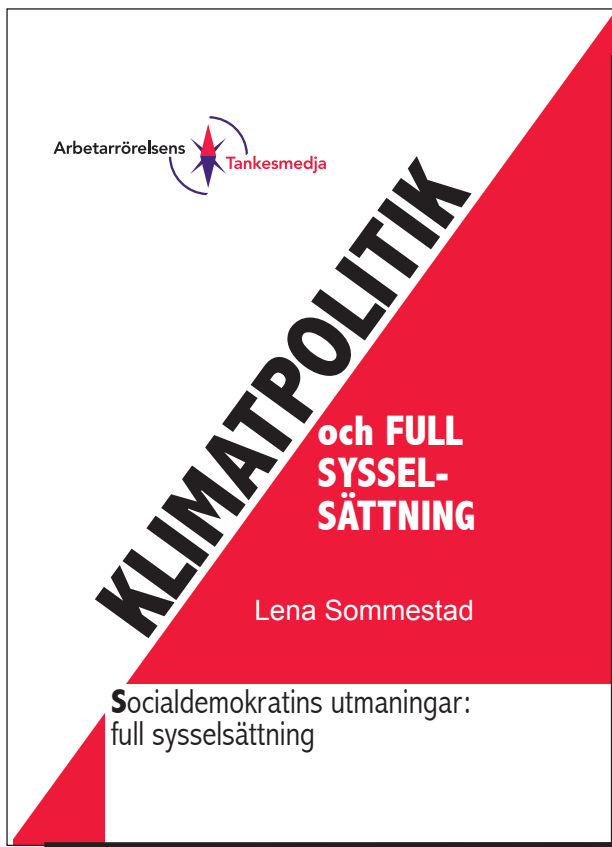
Bokens titel: **En föreställd maktlöshet**

Författare: **Ingemar Lundberg**

Antal sidor: 74

Pris: 125 kronor + porto. Vid köp av 5 ex eller fler är priset 90:- + frakt

Beställ via www.arbetarrorsenstankesmedja.se

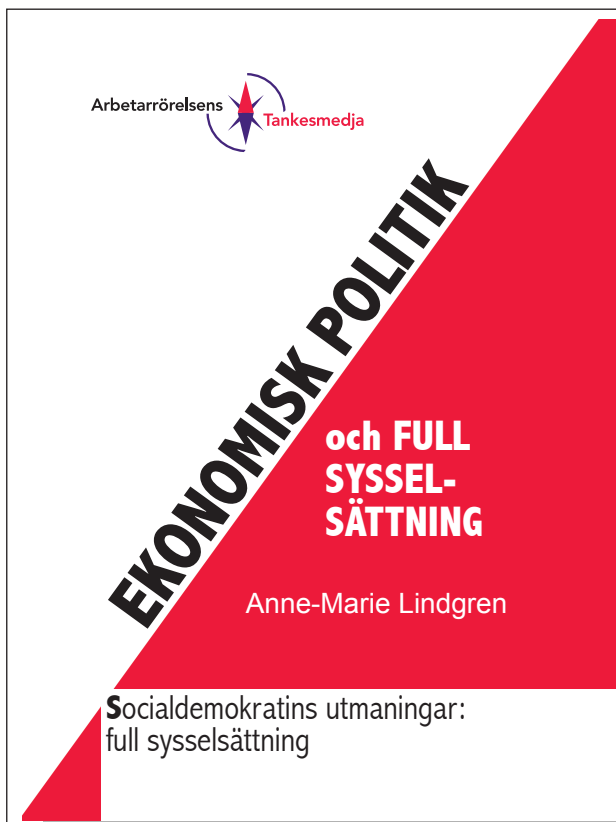
Bokens titel: **Klimatpolitik och full sysselsättning**

Författare: **Lena Sommestad**

Antal sidor: 64

Pris: 125 kronor + porto. Vid köp av 5 ex eller fler är priset 90:- + frakt

Beställ via www.arbetarrörelsenstankesmedja.se

Bokens titel: **Ekonomisk politik och full sysselsättning**

Författare: **Anne-Marie Lindgren**

Antal sidor: 112

Pris: 125 kronor + porto. Vid köp av 5 ex eller fler är priset 90:- + frakt

Beställ via www.arbetarrörelsenstankesmedja.se

Bokens titel: **Från frihet i studievalet / till frihet i yrkesvalet**

Författare: **Levi Svenningsson / Jonas Olofsson**

Antal sidor: 96

Pris: 125 kronor + porto. Vid köp av 5 ex eller fler är priset 90:- + frakt

Beställ via www.arbetarrörelsenstankesmedja.se

(Utkommer i augusti 2011)